קנין הלכה

3

מראי מקומות

מס׳ 6

חודש חשון תשפ״ה

או״ח הלכות עירובין

סימנים שסו - שסח

קנין הלכה

Dirshu
דרשו ד׳ ועוזו
קרן עולמית לחיזוק ועידוד לימוד התורה

לתשומת לבכם: במראי מק;ומות אלו הושקע עמל רב. אין להעתיק, לצלם וכד׳ ללא קבלת אישור בכתב מ״דרשו״

קנין הלכה

מראי מקומות

סימן שסו

סעיף א

שלמה המלך ע"ה תיקן איסור להוציא מבית של יחיד לחצר של רבים, ותיקן היתר לאיסור זה ע"י עירוב חצרות.

בגדר תקנת האיסור להוציא מהבית לחצר נחלקו הראשונים:

א] הרמב"ם [פ"א ה"א הלכות עירובין] כתב שיסוד הגזירה היא על הוצאה מרשות היחיד לרשות המשותפת לרבים, דרשות זו מיחלפא ברה"ר.

ב] רש"י [שבת דף ו. ד"ה לא עירבו מובא בב"י] כתב שיסוד הגזירה היתה שלא להוציא מרשות לרשות, כלומר מרשות אדם אחד לרשותו של חבירו, שאם יבוא להוציא מרשות לרשות עלול כמו"כ להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים. ובכלל גזירה זו, שלא להוציא מרשותו לרשות המשותפת לו ולאחרים, שהרי מוציא לרשות שיש לאחרים חלק בהם.[1]

ועיין ביה"ל [להלן סי' שע ס"ג ד"ה או] שהביא בשם ספר שושנים לדוד שכתב דלפי הרמב"ם מותר לטלטל מבית של אדם אחד לבית של אחר אם אינו מוציא לחצר, דבכה"ג לא מיחלף כלל ברה"ר כיון שאין כאן חצר של רבים. אמנם בפירוש המשניות להרמב"ם [פ"ט מ"א] מפורש שאסור לטלטל מבית לבית. וכן נקטו גדולי האחרונים, עיין תוי"ט [פ"ז מ"א] שכתב דאף שלהרמב"ם תחילת הגזירה היא שלא להוציא מרשות יחיד לרשות משותפת, מ"מ הוסיפו לגזור גם שלא להוציא מרשות יחיד לרשות יחיד. וכן הוכיח המג"א [ס"ק א] מהדין המבואר בסי' שנג [ס"א] גבי שני בתים בשני צידי רה"ר, דאם הם שייכים לשני בני אדם אין לזרוק מזה לזה אלא עם עירבו ביניהם. וכן הביא הביה"ל [שם] בשם הסמ"ג ובשם ספר ארחות חיים, וכן הוכיח החזו"א [סי' צב] מכמה מקומות.

<u>בגדר תקנת עירוב</u>

בגמרא [דף מט.] נחלקו אמוראים אם עירוב משום קנין, שבעה"ב מקנה רשותו לכל אחד מדיורי החצר שנתן פת לעירוב והוי כאילו ביתו משותף לכולם, או משום דירה, דע"י שהניחו פת שלהם בבית זה הוי כאילו כולם גרים בבית זה. וקיי"ל דעירוב משום דירה, ונפק"מ שא"א לערב ע"י קנין סודר רק ע"י פת, ואין הפת שנותן כל אחד צריך להיות שוה פרוטה, וגם קטן גובה את העירוב, כיון שאינו עושה מעשה קנין.

ונחלקו הראשונים בגדר התקנה:

א. רש"י [דף מט.] כתב דמאחר דהוי כאילו כולם דרים בבית ההוא ה"ז כאילו אין כאן אלא דירה אחת, וכל רשות החצר משועבדת לדירה זו.

ב. הרמב"ם [פ"א ה"ו] כתב דכונת העירוב הוא דכשם שכולם שוים במקום בו הונח העירוב, כן כולם שוים בשאר מקומות החצר, אף ברשויות הפרטיות של כל אחד, ונעשו כולם רשות אחת.

<u>האם מותר לטלטל בחצר שאינה מעורבת</u>

ביאורים והערות

1. גם ברשב"א [עבודת הקודש שער ג ס"ט] משמע כרש"י שתחילת הגזירה היא שלא לטלטל מבית שלו לביתו של חבירו, וגם גזרו שלא לטלטל מביתו לבית או חצר המשותפת לו ולחבירו.

קנין הלכה

מראי מקומות

כתב המשנה ברורה [ס"ק ג] דבחצר עצמה שרי לטלטל אף כשלא עירבו, והיינו דאין דינה של החצר ככרמלית. אמנם לגבי כלים ששבתו בבית ויצאו לחצר נחלקו הראשונים והובאו הדברים בביה"ל להלן [סי' שעב ס"א ד"ה שמא]:

א. תום' [דף צא: ד"ה וכלים] וכן תורי"ד [שם], ורש"י [שבת דף קל: ד"ה מה] כתבו דמותר לטלטלן בחצר.[2]

ב. הרשב"א [עבודת הקודש שער ג ס"ו] כתב דאסור לטלטל.

הביה"ל לא הכריע במחלוקת זו. והחזו"א [סי' קד ס"ק כב ד"ה והילכך] כתב דלא נתגלה לן טעמו של הרשב"א, ונראה דשאר פוסקים שלא כתבו איסור זה אינם סוברים כן, וסיים דנראה דיש להקל במידי דעירוב.

<u>זה עוקר וזה מניח בחצר</u>

עיין ביאור הלכה [ד"ה מבתיהם] שהביא את דברי הפמ"ג [א"א סוס"ק א] שהסתפק אם יש איסור הוצאה לחצר בשני בני אדם שהאחד עוקר והשני מניח.

ועיין לעיל שהבאנו שבתום' [דף פה. ד"ה בור] איתא דאסור למלא מים מבור שהוא רה"י ולהעביר את הדלי דרך אויר מבוי שלא נשתתף עם הבית ולהביאו לבית, ומבואר שאפילו חצי מלאכה אסורה באיסורי דיורין, וכ"ש שיש לאסור מלאכה שלימה בזה עוקר וזה מניח.

<u>סעיף ב</u>

<u>דין מחנה ושיירא</u>

הראשונים נחלקו בדין חובת עירוב במחנה ובשיירא:

א] <u>שיטת הרמב"ם</u>

הרמב"ם [פ"א ה"ג] כתב שמחנה חייב בעירוב ושיירא פטורה, וכתב שהטעם לפטור שיירא הוא משום שהאהלים אינם קבועים. ומשמע מדבריו שהטעם לחייב מחנה בעירוב הוא משום שהאהלים שבו קבועים יותר מאשר בשיירא, וכ"כ המ"מ.

[ולענין מה נחשב אינו קבוע להיחשב שיירא, כתב המ"מ שזה באופן שחנו במקום זה ליום אחד, אך אם חנו לכמה ימים חייבים בעירוב. והביה"ל (ד"ה אבל) דן לומר שבכל גווני שהשיירא מחזיקה בדרך, פטורה היא מעירוב אפילו חנו מאיזו סיבה לכמה ימים, וגם זה חשיב אינו קבוע, ורק מחנה של אנשי צבא הרגילים לחנות לכמה חדשים על פני השדה, זה חשיב קביעות וחייב בעירוב].

ומחנה היוצא למלחמה פטור מעירוב כמבואר בגמ' [עירובין דף יז:] והובא ברמב"ם [פ"ו הל' מלכים הי"ג]. ודוקא כשהם לפחות עשרה אנשים, ודוקא כשיש היקף כללי של מחיצה באופן שהן בתוך רה"י, דלא התירו איסור כרמלית במחנה.[3]

וכתב הביה"ל [ד"ה אבל] דהפטור של שיירא נאמר רק באופן שהקיפו את כל השיירא בהיקף אחד, ובתוך ההיקף יש לכל אחד אהל לעצמו, דבזה אמרינן שאין מתחשבים בחילוק האהלים כיון שאינם קבועים והוי כאילו כולם דרים בהיקף הכללי. אבל אם

ביאורים והערות

2. ועיין גליון הש"ס לרע"א [שבת דף קל:] שתמה על רש"י, דבגמ' [עירובין דף צא:] מבואר הדבר לאיסור. אמנם תוס' [שם] פירשו דאין הכוונה בגמ' לאסור לטלטל בחצר אלא לאסור לטלטל מחצר לחצר.

3. כתב החזו"א [ליקוטים סי' ו ס"ק א] דאפשר דהיינו דוקא במלחמת כל ישראל, כשיצאו למלחמה ע"פ מלך וסנהדרין. [וכתב הביה"ל (ד"ה או) דזה אף במלחמת הרשות], אבל גייס שעמד על עיר אחת ויצאו אנשי העיר להודפו, אף שזו מלחמת מצוה מ"מ אין בזה פטור מעירוב אלא אם הדבר נחוץ להצלתם, [דבעלמא כשפטרו במחנה היוצאת למלחמה הוי פטור כללי, אף כשאינו נחוץ כעת לצורך המלחמה].

קנין הלכה

מראי מקומות

אין היקף כללי אלא כל אחד עשה היקף לעצמו ועשה פתח אל היקפו של חבירו, בזה נראה שגם הרמב"ם מצריך עירוב. ובזה יישב הביה"ל את פסק השו"ע [לעיל סי' שם ס"ג] דשיירא צריכה עירוב, [והגר"ז התקשה בזה], ולהאמור א"ש, דבסי' שם מיירי באופן שכל אחד עשה היקף לעצמו ואינם מוקפים כולם בהיקף כללי.

ב] <u>שיטת שאר הראשונים</u>

שיטת הרשב"א והריטב"א והאור זרוע ורבינו יהונתן [דף ד: ד"ה ארבעה] דאין שיירא פטורה מעירוב כלל, ובכל גווני חייבים לערב. ומה דפטרו מחנה אינו אלא במחנה היוצאת למלחמה, וכמבואר בגמ' עירובין [דף יז:].

<u>האם נכרי אוסר בשיירא</u>

עיין ב"י שהביא ספיקו של שבלי הלקט [סי' צז] אם נכרי הנמצא בשיירא אוסר על הישראלים שבתוכה. והב"י כתב דפשוט שאינו אוסר, דכיון שבשיירא פטורים מעירוב הרי הם כיחיד, ויחיד במקום נכרי אינו אסור כמבואר בריש פרק הדר.

<u>סוכת החג</u>

א] עיין מג"א [לקמן סי' שע ס"ק ג] שכתב דסוכת החג פטורה מעירוב. [וכתב בשעה"צ (שם ס"ק ג) שלפי דבריו צ"ל דמה שכתוב [בסעיף זה] דיושבי סוכות חייבים בסוכה היינו כשקבועים שם, כשוכני מדבריות].

ב] ורע"א [סי' שסו וסי' שע] הניח דין זה בצ"ע, ויבוארו פרטי דיני סוכת החג בע"ה להלן [סי' שע].

<u>בתים שבספינה</u>

כתב הרמ"א שבתים שבספינה צריכים עירוב חצרות, ומקורו בשבלי הלקט.[4]

וכתב המג"א [סוס"ק ה] שאם אין בספינה אלא בית אחד פטורים מלערב. וכתב הפמ"ג שמשמע שיש עוד ישראלים בספינה, אך הם גרים בספינה עצמה, ולא בבית שבספינה. והקשה הפמ"ג דא"כ ההוצאה מהבית אל הספינה דמיא למוציא מבית לחצר של רבים, דתיקנו בו עירוב אטו הוצאה לרשות הרבים, והניח בצ"ע. וכעין זה הקשה גם הביה"ל [ד"ה בתים].

אמנם החזו"א [סי' צו ס"ק ו] חילק בזה בין שני אופנים:

א. אם הספינה עצמה ראויה לדירה, א"כ היא עצמה כבית ששרויים בו רבים, ונמצא שיש בספינה זו שני בתים, הבית שבספינה שגר בו אדם אחד, והספינה עצמה שדרים בה שאר בני הספינה.

ב. ואם אין הספינה ראויה לדור בה, א"כ דינה כחצר וטפילה היא לבית ואין כאן איסור אף שרבים שרויים בחצר, דסו"ס אין כאן אלא בית אחד.

<u>בדברי המג"א ס"ק ה והביה"ל ד"ה ואם</u>

המג"א הביא את סוגיית הגמ' [שבת דף קא.] גבי ביציתא דמישן, שנחלקו בביאורו הראשונים:

ביאורים והערות

4. ואף שלענין מצות מזוזה נקטינן בשו"ע יו"ד [סי' רפו סי"א] שבית שבספינה פטור ממזוזה, וכתב רע"א [בהגהת השו"ע] הטעם משום שאין בהם דירת קבע, ולפי"ז צ"ע דהא גם לענין עירוב פטרינן כשאין דירת קבע. וכתב בשו"ת בית יצחק [או"ח סי' מט ס"ק א] שלענין עירוב אם הבית קבוע ומתוקן כהלכתו חייב במזוזה אף שהיושבים בו אינם דרים בקביעות, משא"כ לענין מזוזה דבעינן שישיבת האנשים תהא קבועה.

קנין הלכה

מראי מקומות

א] רש"י והר"ן והריטב"א מפרשים שהן ספינות רחבות מלמעלה וצרות מלמטה שנחלקו בזה בגמרא:

א. רב הונא נקט שאם בתוך ג"ט לקרקע אין רוחב ד"ט נמצא שאין קרקעית למחיצות הספינה ואין כאן רה"י.

ב. ואביי הקשה דנימא גוד אחית מחיצתא וע"י המחיצות מבחוץ חל כאן דין רה"י.[5]

תוס' הקשו על רש"י כמה קושיות:

א. תמהו דלא מהני כאן גוד אחית מבחוץ, כיון שמחיצות הספינה מבפנים מסלקות את המחיצות החיצוניות הנעשות ע"י גוד אחית, ואין להתחשב אלא במחיצות הספינה עצמה. ולפי שאלה זו נמצא שתוס' אינם מקבלים לדינא את טענת אביי שהתיר לטלטל מטעם גוד אחית.

ב. אמנם מאידך גיסא הקשו תוס' עוד על עיקר איסורו של רב הונא [לפירושו של רש"י בדבריו] דכיון שיכול למלא את עומק קרקעית הספינה בקני ואורבני, א"כ גם כשלא מילא הו"ל רה"י.

ב] תוס' מסכימים לפירוש הר"ח שפירש שמדובר בסוג של ספינה המיועדת להלך באגמים, שדפנותיה וקרקעיתה עשויות נסרים שיש ביניהם הפסק אויר, והמים נכנסים בתוכם, ור"ה נקט שאם אין הנסרים סמוכים זה לזה ה"ז כרמלית, כי אין כאן קרקעית לספינה, ואם הם סמוכים בתוך ג"ט הוי קרקעית מעליא. ואביי הקשה דנימא גוד אחית, ונראה כאילו דופני הספינה עקומים ומסבבים את הנסרים, ונמצאו הנסרים כמחוברים.

והביא המג"א את דברי האגודה שפסק כר"ה שהספינות אסורות, והוסיף שתוס' חולקין על עיקר פירש"י בנידון זה. והביה"ל [ד"ה ואם] תמה על האגודה למה לא פסק כאביי, ואי משום קושית תוס' דלא שייך כאן גוד אחית כיון שדופני הספינה מפסקת [וכך פי' במחצית השקל את טעמו של האגודה], הרי לפי תוס' בקושיא האחרת שהבאנו הוי רה"י גם בלי דין גוד אחית מצד דיכול למלאות הקרקעית בקני ואורבני.

ולכן הסיק הביה"ל שלדינא שני הפירושים נכונים, הן שיטת רש"י והן שיטת הר"ח ותוס'.[6]

<u>סעיף ג</u>

בשו"ע נתפרשו כמה דינים ביחס לעירוב החצרות:

<u>בית שמניחין בו העירוב א"צ ליתן פת</u>

מקור הדין הוא בגמ' דף מט. והיא מימרא דשמואל, ולהלן בסמוך שם בגמ' אמר שמואל דעירוב משום קנין, ומבואר מזה שאין הדין הנ"ל [שהבית הזה אינו צריך ליתן פת] תלוי במחלוקת אם עירוב משום קנין או משום דירה, אלא דין זה נאמר לכו"ע.[7] וצ"ע לשון השו"ע שכתב דכיון שעירוב משום דירה דכולהו הכא דיירי, לכן הבית שמניחין בו את העירוב א"צ ליתן פת.

ביאורים והערות

5. וביארו בגמ' דקושיית אביי היא על סמך הא דבמים אין בקיעת גדיים, ובקיעת גדיים לא שמה בקיעה, ולכן לא מתבטלות המחיצות של גוד אחית.

6. לכאורה דין גוד אחית בציור של הר"ח ותוס' הוא ציור מחודש, לראות את דפני הספינה כמתארכים ומתעקמים לסבב את הנסרים, וא"כ מנ"ל שרש"י והר"ן והריטב"א מסכימים לזה לדינא, וא"כ למה פשוט היה לביה"ל להקל כתוס'. [והריטב"א בהביאו את פי' הר"ח כתב דגוד אחית היינו עד קרקע הים, ועל פירוש התוס' שגוד אחית היינו לסבב הקרקע כתב שאינו מחוור. אמנם כתב הריטב"א שפירוש רש"י עיקר].

7. וגם הסברא נותנת כן, דהא גם למאן דס"ל עירוב משום קנין מסתבר שרק אלו שאינם דרים כאן צריכים ליתן חלק בעירוב כדי לקנות כאן חלק, אך בעל הבית אין צריך ליתן כיון שהבית כבר קנוי לו. ודברי הטור והט"ז דלהלן לכאורה צ"ב.

קנין הלכה

מראי מקומות

והטו"ז [ס"ק ב] הקשה על דברי הטור, ולמד מזה דגם למ"ד עירוב משום קנין, מ"מ דירה עכ"פ בעינן. והיינו שהטו"ז הסכים לעיקר סברת הטור דלמ"ד עירוב משום קנין היה הדין צריך להיות שגם בבית שמניחין בו את העירוב יתן פת, אך הואיל וחידש הטו"ז שגם למ"ד עירוב משום קנין בעינן דירה, ממילא נובע שא"צ ליתן פת.[8] ועיין פמ"ג [מ"ז ס"ק ב] שציין לדברי תום' [דף מט. ד"ה איכא].[9]

<u>אין צריך שיהא בעירוב שוה פרוטה</u>

בגמרא [דף מט.] נחלקו אם עירוב משום קנין או משום דירה, ואחת הנפק"מ היא דלמ"ד משום קנין בעינן שיהא באוכל שנותן שוה פרוטה כדי שיהיה כאן ממון להקנות תמורתו חלק בביתו, אך למ"ד משום דירה א"צ שוה פרוטה, דסגי בזה שנתנו כולם פת וכולהו הכא דיירי.

<u>אין מניחין אותו בחצר אלא בבית שראוי לדירה לאפוקי בית שער</u>

מקור הדין הוא בברייתא דף פה: עירוב חצרות בבית שבחצר. ושם במשנה איתא הנותן עירובו בבית שער אכסדרא ומרפסת אינו עירוב, וכתב רש"י בסוכה [דף ג: ד"ה אינו עירוב] שהטעם הוא משום שמקומות אלו לא חזו לדירה, משום שכל היוצא ונכנס עובר בהם, וכן כתב במשנה ברורה [ס"ק כ].

ולענין בית שער דיחיד [פירוש שנכנסים ממנו לבית אחר ולא לכמה בתים], עיין ביה"ל [ד"ה לאפוקי] שכתב שמסתימת דברי השו"ע נראה שנקט כהרמב"ם דגם בית שער דיחיד לא שמיה בית שער, והביא שרש"י ותום' והרא"ש והרשב"א חולקים. והגר"א כתב שגם מהשו"ע אין ראיה לאסור, די"ל דבית שער דיחיד לא שמיה בית שער ולכן לא פירש בזה.

<u>צריך שיהא בו ד' אמות על ד' אמות</u>

מקור הדין הוא בברייתא סוכה דף ג., ולגבי בית שארכו ח' אמות ורחבו ב' אמות, שיש בו כדי לרבע שיעור של ד"א על ד"א נחלקו הפוסקים, ושורש המחלוקת היא בהלכות מזוזה:

א. הרמב"ם [פ"ו הלכות מזוזה ה"ב] כתב וז"ל בית שיש בו כדי לרבע ארבע על ארבע אמות בשוה אע"פ שהוא עגול או בעל חמש זויות וכו' חייב במזוזה עכ"ל. ופירשו הרא"ש [הלכות מזוזה סי' טז], וכן הכ"מ בדבריו "כדי לרבע" כולל גם בית שיש בו ח' אמות על ב' אמות דחייב במזוזה.

ביאורים והערות

8. דברי הט"ז לכאורה צ"ב, דנהי שחידש שם דגם למ"ד משום קנין בעינן עכ"פ גם דירה, ולכן אין מניחין את העירוב בחצר אלא בבית שראוי לדירה, אך מהיכ"ת נימא שדירה לחודא מהניא אף כשאין בה עירוב משום קנין, כגון כשאין הבית הזה נותן חלק בעירוב, שלפי הטור והט"ז אין זה מועיל אלא למ"ד עירוב משום דירה.

9. בתוס' [דף מט. ד"ה איכא] מבואר שלמ"ד עירוב משום קנין ישנם שני אופנים של חלות עירוב:

א. אם נתנו עירוב בסתמא כמו שרגילים לעשות, שאינם מפרשים ומדקדקים דרך קנין, בעינן נמי חשיבות אוכל [שיהיה בעירוב שיעור ב' סעודות].

ב. אם מפרש דרך קנין אז קונים בכלי ולא בעינן כלל שיהא העירוב ראוי לאכילה.

והוסיף הפמ"ג שבאופן השני שמפרש דרך קנין פשיטא שא"צ להניח את העירוב בבית דירה, אבל באופן הראשון שמערב בסתמא בעינן בית דירה גם למ"ד עירוב משום קנין.

כל הנ"ל היינו למ"ד עירוב משום קנין, אבל להלכה קיי"ל דעירוב משום דירה ואין קונין עירוב בכלי כלל, ובכל גווני בעינן להניח את העירוב דוקא בבית דירה.

קנין הלכה

מראי מקומות

ב. הרא"ש עצמו [שם סי' טז] חלק על הרמב"ם ונקט דבעינן דוקא שיוכל להכנם בבית ריבוע של ד"א על ד"א, דבלי זה לא חזי לדירה.

<u>להלכה</u>: השו"ע בהלכות מזוזה [יו"ד סי' רפו סי"ג] נקט כהרמב"ם. והש"ך [שם ס"ק כג] כתב דכיון שדעת הרא"ש אינה יחידאה לכן יש לקבוע מזוזה בלי ברכה. אמנם יש מהאחרונים שנקטו שגם דעת הרמב"ם כהרא"ש, ומה שכתב שביש בו כדי לרבע חייב במזוזה הכוונה שא"צ שתהיה צורתו דוקא כריבוע אלא גם בצורת עיגול או בעל חמש צלעות חייב במזוזה. כן נקטו הט"ז [או"ח סי' תרלד ס"ק ב], והחמד משה והנהר שלום [שם], וכן נקט החזו"א [יו"ד סי' קסט ס"ק ה].[10]

ומעתה נחלקו הפוסקים גם לענין עירוב:

א. המג"א [ס"ק ו] הביא את דברי הרלב"ח דסגי ביש בו כדי לרבע, וכן כתב הא"ר שיש להקל בעירוב.

ב. המג"א עצמו [סי' שצח ס"ק ו] כתב בפשיטות שבית שאין בו ד"א מרובעות אינו בית.

והמחצית השקל [כאן] כתב להחמיר כהרא"ש, וכן כתב בשעה"צ [ס"ק יג] דמן הנכון שיהא מרובע, דמנלן להקל לכתחילה בכה"ג שיש בחצר בתים אחרים שבהם יש ד"א על ד"א.[11] וכן פסק החזו"א [סי' קי ס"ק כח ד"ה כ' המג"א] שהעיקר כדברי הט"ז [סי' תרלד].

<u>ארונות ושיש שבמטבח אם ממעטין ארבע אמות</u>

כתב החזו"א [סי' קי ס"ק כח ד"ה עוד] שבית חרושת שהמכונות והספסלים מחוברים לקרקע ממעטין מד' אמות, דכל שאין ד' אמות פנויות לאו שמיה דירה. ולפי"ז כתב כאן השונה הלכות שארונות המחוברים לקרקע ושיש שבמטבח ממעטין מד' אמות. ובשו"ת מהרש"ם [ח"ג סי' רסג] כתב דכל מה שעשוי לתשמיש המקום אינו ממעט, וכדמצינו בסי' שנח [סעיף ד] דבור ותל העשויים לתשמיש הקרפף אינם ממעטין מבית סאתיים.

<u>חדר קטן שאין בו ד"א על ד"א הנמצא בתוך חדר גדול</u>

הביה"ל [ד"ה ארבע] הביא את דברי התו"ש שכתב שיכול להניח את העירוב בתוך החדר הקטן, דדל מהכא מחיצות הקטן והרי הוא כמונח בתוך מחיצות החדר הגדול, וכדמצינו כה"ג בריש סי' שפו גבי שיתוף. הביה"ל חולק וסובר דאין להניח בחדר הקטן הואיל ומחיצותיו צרות, ואינו ראוי לדירה, ואין ללמוד משיתוף, דשיתוף לא בעי בית דירה, ולכן הבית הקטן לא גרע מחצר.

<u>חדר קטן הפרוץ במלואו לחדר גדול</u>

לענין חדר קטן שאין בו ד"א על ד"א אשר הוא פרוץ במלואו לחדר גדול שיש בו ד"א על ד"א, כתב התו"ש דאפשר ליתן את העירוב בחדר הקטן הואיל והוא כקרן זוית של הגדול, והנותן בו עירוב כנותנו בגדול, וכדמצינו בסוגיית הגמרא [עירובין דף צב:] ובשו"ע [לעיל סי' נה] לענין צירוף לעשרה, והביה"ל הביא דין זה בלי לחלוק עליו.

ביאורים והערות

10. ועיין בחזו"א [ס"ק ו], וצ"ע.

11. דאם אין בחצר אלא בתים כאלה שארכן ח' אמות ורחבן ב' א"כ ממ"נ יכול להניח את העירוב בבית כזה, דאם אין זה בגדר בית א"כ אין בחצר זו בתים, ופטורים מעירוב, אך לא יברך על העירוב, דלהלך צד דפטורה חצר זו מעירוב נמצא שברכתו לבטלה.

קנין הלכה

מראי מקומות

הנחת עירוב בסוכה שאין בה ד"א על ד"א

כתב העצי אלמוגים [סי' שע ס"ק ב] שבחג הסוכות יש חשיבות דירה גם לסוכה שאין בה ד"א על ד"א, ואפשר להניח בה את העירוב.

הנחת העירוב בבית של קטן

בגמ' [דף מט] איתא דלמאן דס"ל דעירוב משום דירה ולא משום קנין גם בקטן מכשרינן, וכתבו התוס' הכוונה שאפשר ליתן את העירוב בבית של קטן, כיון שאינו צריך להקנות דירתו, וכן כתב המ"מ, וכן פסקו הטור והשו"ע.[12]

אם רגילים ליתן את העירוב בבית ידוע אין לשנות משום דרכי שלום

מקור הדין הוא במשנה [גיטין דף נט.] דאיתא התם מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום, ובגמ' [דף ס:] שאלו מאי טעמא אילימא משום כבוד והא ההוא שיפורא [שופר של נדבה לבני הישיבה, תוס'] דהוה מעיקרא בי רב יהודה ולבסוף [כשמת רב יהודה] בי רבה וכו' אלא משום חשדא. ונחלקו הראשונים בביאור החשד, רש"י מפרש שאדם שיראה שבבית הזה שתמיד היה בו העירוב אין עתה עירוב, יחשוד את בני החצר שמטלטלין בלי עירוב. ותוס' הביאו פירוש ר"ת שהחשד הוא שיסברו שהפסיקו להניח שם את העירוב משום שחושדין אותו שיגנוב את פת העירוב.[13]

והרמב"ם [פירוש המשנה] כתב דהטעם שאין משנים את מקום העירוב הוא משום ההנאה שיש לבעל הבית, שבית שמניחין בו את העירוב א"צ ליתן פת, וכיון שהורגלו להניח העירוב אצלו אין להפקיע ממנו הנאה זו.[14]

מדין זה למד הרשב"א [תשובה ח"ה סי' רפג, והובא בב"י או"ח סוס"י נג] שאין להעביר חזן ממשרתו אם לא נמצא בו פסול, מפני החשד.

אם מת בעה"ב או מכרו לאחר

עיין מג"א [ס"ק ז] שהביא מתשובת הראנ"ח שכתב דאם מכר ביתו לאחר, אין לנו ראיה שזכה הלוקח בזכות שיונח העירוב אצלו. וכתב המג"א שסגנון זה של הראנ"ח [שהנחת העירוב אצלו היא זכות] מתאים לפירוש הרמב"ם שהטעם שאין משנין הוא משום הנאה, ולא מתאים לגירסתנו שהוא משום חשד. אך הקשה המג"א שגם לפירוש הרמב"ם מוכח בגמ' שגם במקרה שמת בעל הבית אין מעבירים את העירוב לבית אחר, שהרי שאלו בגמ' אילימא משום כבוד, והרי את השיפורא העבירו מבית של רב יהודה כשמת, ומוכח בגמ' שאם הטעם משום כבוד היה צריך היורש לירש את הכבוד. וא"כ למסקנא שתירצו אלא משום הנאה [לגירסת הרמב"ם], גם בזה מסתבר שהיורש יורש את ההנאה הזו, וסובר המג"א דדוחק לחלק בין יורש לבין לוקח, דזכות זו של הנאת הפת מסתבר שיוכל למכור גם לאחר.[15]

ביאורים והערות

12. ועיין חזו"א [סי' קיא ס"ק ג] שכתב שנראה שבבית של הפקר מהני עירוב לכו"ע, אף למ"ד עירוב משום קנין, דכולן מניחין בו עירובן וקונים בו דירה.

13. ולפי תוס' כתב הגר"ז [סעיף ז] דמה שכתבה המשנה את הטעם משום דרכי שלום, היינו שאם יבואו לשנות מהבית הזה עלול הוא לחוש לחשד, ועלולים לבוא למחלוקת.

14. וכתב המחצית השקל שכנראה היתה לרמב"ם גירסא אחרת בגמרא. וגם לפי הרמב"ם מבואר הא דנקטו הטעם משום דרכי שלום, שהרי באים להפקיע ממנו את ההנאה.

15. כן פירש המחצית השקל את ראית המג"א. [ובאמת הראנ"ח עצמו הקשה מהגמ' הנ"ל וחילק בן יורש לבין לוקח].

קנין הלכה

מראי מקומות

עוד הוסיף המג"א שלפי גירסתנו דהטעם משום חשד, ופירש רש"י שיחשדו שמטלטלין בלי עירוב, חשד זה שייך גם ביורש ולוקח, דסו"ס הורגלו לראות כאן את העירוב, וכשלא יראוהו יחשדו שמטלטלים בלי עירוב.[16]

<u>אם התנו מתחילה לשנות את מקום הנחת העירוב</u>

כתב המג"א [ס"ק ח] בשם הכנה"ג שאם התנו לשנות את מקום העירוב כשירצו ה"ז מועיל ומותר לשנות. ובספר חקרי לב [או"ח סי' עא] כתב דתנאי כזה הוא מעין תנאי על מה שכתוב בתורה, אך כיון שלא מירי באיסור תורה אלא באיסור דרבנן לכן מהני התנאי.

עוד כתב די"ל שאם התנו מתחילה כן שוב אין מקום לחשד, וכעין מש"כ הרשב"א [תשובה ח"ה סי' רפג] שאם המינויים הם לזמן ואחר זמן מתחלפים אין בזה מקום לחשד. [אמנם הביא שם שבתשובות פני משה חשש בזה לחשד כיון שאינו מנהג קבוע, ויתכן שאנשים שלא שמעו על התנאי יחשדוהו, וגם הראנ"ח כתב שלא מועיל תנאי, וזה מה שהביא המשנ"ב (ס"ק כו) דיש מפקפקים בהיתר זה].

<u>עברו ושינו לבית אחר</u>

כתב המג"א [ס"ק ח] בשם הכנה"ג דאם עברו ושינו לבית אחר אין מוציאין ממנו, ומ"מ צ"ע למעשה. וכתב המשנ"ב [ס"ק כז] שהמג"א קיצר דברי כנה"ג, וכצ"ל אם עברו ושינו לבית אחר אין חייבין להחזירו, ומ"מ אם רוצים לחזור וליתנו במקום הראשון הרשות בידם, ומ"מ צ"ע למעשה. [ולכאורה כוונת המשנ"ב שהכנה"ג הסתפק דאפשר שאחרי שזכה השני אין להפקיע זכותו].[17]

<u>האם נכרי יכול לגבות את העירוב</u>

כתב המג"א [ס"ק ט] שנכרי אסור לקבץ את העירוב, וכתב המחצית השקל דחשוד הוא לגנוב מהפת. והמשנ"ב [ס"ק כח] הביא את דברי התו"ש שכתב דחשוד הוא להחליף טוב ברע.

<u>נתינת העירוב בבית הכנסת</u>

כתב הרמ"א דמנהג הקדמונים להניח את העירוב בביהכ"נ וכן המנהג בזמן הזה. והאגור הקשה דהא עירובי חצרות צריך ליתנם בבית דירה ולא בחצר, ובית הכנסת אינו בית דירה. ונאמרו בזה כמה תירוצים:

א] הרמ"א כתב דכיון שהעירוב שלנו הניתן בבית הכנסת משמש כשיתוף מבואות, לכן דינו כשיתוף שאפשר ליתנו גם בחצר, ולאו דוקא בבית דירה. והבי"ח [סי' שפו] הקשה דאף שהפת משמשת גם לשיתוף, מ"מ היא משמשת גם לערב את הבתים שבחצר, וא"כ עדיין יש לה דין עירוב חצרות ובעינן להניחה בבית הראוי לדירה. וכתבו הפמ"ג [סי' שפז מ"ז ס"ק ב] והגר"א [כאן ס"ק יב-יג] דקיי"ל להלכה דסומכין על שיתוף במקום עירוב, והיינו דתחילת דינו כשיתוף, ומה דמהני לבתים שבחצר הוא מטעם מיגו דמהני לחצרות שבמבוי מהני גם לבתים שבחצר, וכיון שכן אזלינן בתר תחילת דינו שהוא שיתוף, ושרי

ביאורים והערות

16. והגר"ז [סעיף ז] כתב שגם לפירוש התוס' בחשד [שיחשדוהו דגונב מהפת של העירוב] שייך חשש זה גם ביורש ולוקח שיבואו לידי מחלוקת, שיטען היורש או הלוקח שחושדים אותו ולכן מעבירים את העירוב למקום אחר, והובאו דבריו בשער הציון [ס"ק יט]. אמנם המשנ"ב [ס"ק כז] כתב בשם קרבן העדה ושמן המאור שלפי פי' התוס' בחשד, אין זה שייך במכר ביתו לאחר.

17. ועיין שעה"צ [ס"ק כב] שדן לפרש דדעת המג"א שאם הורגלו בבית השני אסור להוציא ממנו, ואם לא הורגלו חייבים להחזיר לבית הראשון.

להניחו בחצר וא"צ להניחו בבית דירה.[18]

ב] האבן העוזר כתב דעיקר קושיית האגור אינה ברורה, דהא א"צ להניח את עירוב החצרות בבית שדרים בו בפועל [פי' שאוכלין בו בקביעות] אלא די להניחו בבית ראוי לדירה, וכדאיתא במשנה [דף פה:] דאפשר ליתן העירוב בבית התבן ובבית הבקר, ובית הכנסת לא גרע מזה.

אמנם בספר בית מאיר כתב דבית הכנסת גרע מבית הבקר משני טעמים:

א. אסור לאכול ולישון בבית הכנסת מפני קדושתו.

ב. כשם שבית שער ומרפסת לא חזו לדירה, ואין מניחין שם עירוב משום שהכל דורסין שם ואינם רשות מיוחדת לאדם, ולכן לא מיקרי ראוי לדירה, כן בית הכנסת שרשות לכולם להכנם בו לא מיקרי ראוי לדירה.

<u>האם יש עדיפות להניח את העירוב בבית הכנסת</u>

כתב האבן העוזר שעדיף להניח את העירוב בבית הכנסת מאשר ליתנו בבית אחר, שהרי שיטת רש"י [דף פה. ד"ה וג' חורבות] היא דחורבא שיש לה בעלים אלא שאינם דרים בה, נהי דאינה אוסרת בחצר מ"מ אין להכנים לה כלים מבית אחר, דהחורבא עצמה שם בעליה עליה אף שאינם דרים בה כלל. ותוס' שם חלוקים על רש"י, אך האה"ע נקט להלכה כרש"י, וממילא כתב שאם יש מקומות בבית הכנסת השייכים לבני הכפרים שמחוץ לעיר [ואינם כלולים בעירוב כיון שאינם דרים באותו היקף] יהא אסור להכנים כלים מהבית אל בית הכנסת, שהרי יש בו בעלים אחרים שאינם כלולים בעירוב. אך כאשר מניחים את העירוב בביהכ"נ נמצא שכל בני הבתים והחצרות דרים כאן, ובית שמניחין בו את העירוב אינו צריך ליתן פת, ולכן באופן זה גם חלקם של בני הכפרים בבית הכנסת כלול בעירוב,[19] ומותר לטלטל מהבית לבית הכנסת.

אמנם עיין בסי' שעו [ס"ג] בביה"ל [ד"ה וביניהם] שנקט להלכה דלא כרש"י אלא כתוס', שחורבא וכיו"ב שאין דרים בהם כלל אינם אוסרות כלל ומותר להכנים אליהם מן הבתים האחרים, וגם החזו"א [סי' צד ס"ק א וסי' צו ס"ק ה] הכריע להקל כתוס'.[20] הפמ"ג [מ"ז ס"ק ז] כתב טעם נוסף להעדיף להניח את העירוב בבית הכנסת, משום שאם יניחוהו בבית פרטי ויהא מת בבית זה בזמן ביה"ש [או באחד הבתים הסמוכים לו באופן שטומאת המת מגיעה אליו], לא יוכלו הכהנים שבעיר להגיע אל העירוב והעירוב יהיה פסול לגביהם, וממילא יאסרו הכהנים על כל העיר, ולכן העדיפו להניחו בבית הכנסת.

<u>בדברי הט"ז ס"ק ג</u>

כתב הט"ז שאם בית הכנסת אינו נמצא בתוך היקף המחיצות של שאר העיר לא מהני העירוב שמונח בתוכו, ואף שהרשות שמפסקת בינו לבין המקום המוקף היא כרמלית, ולא גזרו על שבות ביה"ש, נקט הט"ז שלענין היקף המחיצות בעינן שיהא קיים

ביאורים והערות

18. וציין הגר"א לגמ' [דף עא:] דאיתא התם דלפי רבנן דר"מ מועיל גם שיתוף ביין, דגם בזה אמרינן מיגו ומועיל לחצרות, אף דבעלמא עירוב חצרות בעי דוקא פת, ורק לשיתוף מבואות סגי ביין. ולפי ביאור זה דמדין מיגו אתינן עלה כתב החכם צבי [סי' קיא, והובא במשנ"ב לעיל סי' שסה ס"ק מ] שאם המבוי בו נמצא בית הכנסת אינו מתוקן בלחי וקורה, אך החצרות פתוחות זו לזו וכן פתוחות לבית הכנסת, אפשר לערב את כל החצרות ע"י בית הכנסת ע"י פתחים אלו, אך אין לזה דין שיתוף אלא דין עירוב חצרות, וצריך להניחו בבית ראוי לדירה ולא בבית הכנסת.

19. והוסיף האה"ע דכן משמע ברש"י שאם העירוב מונח בחורבא ה"ז מועיל.

20. בסימנים הראשונים של הלכות עירובין [סי' פו ס"ק יח וסי' פט ס"ק ח] נקט החזו"א כשיטת רש"י, אך בסימנים האחרונים הכריע להקל.

קנין הלכה

מראי מקומות

כל השבת, וכעין הא דלא אמרינן שבת הואיל והותרה הותרה במבוי שנפלו הלחי או הקורה שלו, והארכנו בזה לעיל [סי' שסה ס"ז].

סעיף ד

מקור הדין של החולק את עירובו הוא בגמ' דף מט. ופירש"י הטעם משום דשמו עירוב, שיהיו כולם מרוצים זה בזה ומעורבים זה בזה, אך אם נותנים את הפת בשני כלים נראין מחולקין זה מזה.

ונסתפק המשנה ברורה [ס"ק לא] אם דין זה נאמר רק כשכל אחד נותן פת משלו, שאז נמצא שהפת של חלק מהדיורים נמצא בכלי אחד ושל חלק אחר מהדיורים נמצא בכלי אחר, אך כשאחד מזכה לכולם אולי אין חסרון, שהרי כולם שותפים בפת שנמצאת בכלי זה ובכלי זה. אך הניח זאת בצ"ע כיון שמסתימת הפוסקים משמע שלא חילקו בזה.

אך הוסיף המשנ"ב [ס"ק לב] בשם החכם צבי דאף כשאחד מזכה לכולם לא יניחוהו בשני בתים. [וכוונתו דאף את"ל שכאשר אחד מזכה לכולם ה"ז כשר אף כשמניחן בשני כלים, כמו שנסתפק בס"ק לא, מ"מ בודאי אין להניחו בשני בתים].

ונאמרו בזה כמה פרטי דינים:

א] אם נתנו את הפת בכלי ונתמלא, ולכן נתנו את שאר הפת בכלי אחר ה"ז כשר, כמבואר בגמ' [שם], אמנם כתב הרשב"א [עבודת הקודש] דמ"מ קפדינן ששני הכלים יהיו בבית אחד.

ב] עוד כתב בספר תו"ש בשם התורת חיים דאם היה לו מתחילה כלי גדול שהיה יכול להכיל הכל, ונטל כלי קטן ונתן בתוכו ונתמלא והוצרך לכלי נוסף, יש מהאחרונים שמחמירים בזה, והביאו המשנ"ב [ס"ק לב].

ג] במקום שאין לו כלי גדול, יכול ליטול אף לכתחילה כלי קטן אף שיודע שיתמלא ויצטרך כלי אחר, כן כתב השעה"צ [ס"ק ל] בשם הר' יהונתן.

ד] כתב בשו"ת חכם צבי [סי' קיב] דאין להניח עירוב בכמה בתי כנסת אף כאשר בכל מקום יש שיעור של עירוב, והוי ברכה לבטלה ואסור לטלטל. וטעמו משום שדעתם של בני העיר היתה שלכל מה שהונח בבתי הכנסיות היה עירוב אחד של בני העיר, וא"כ הרי זה פסול דנמצא שחלקו את העירוב בשני בתים. ובשערי תשובה הביא בשם ספר מקור ברוך קטן דאין בזה חסרון, ויפה עושין שאם יפסל אחד מהם יועיל האחר. ולכאורה כוונתו שלא נתכוונו להניח עירוב אחד ולחלק בין בתי הכנסיות, אלא עשו כמה עירובין על תנאי שאם יפסל העירוב שבבית הכנסת הגדול יועיל העירוב שבבית הכנסת האחר, ויברכו רק על העירוב שבבית הכנסת הגדול.

ה] כתב הביה"ל [ד"ה בכלי] בשם הפמ"ג דלכאורה אינו חייב להניח את העירוב דוקא בכלי, אלא די להניחו במקום אחד ולא לחלקו לשני מקומות, וכן לא לחלקו לשני כלים. וכתב הביה"ל דכן מוכח מלשון הירושלמי ומלשון הרמב"ם.

סעיף ה

דין המקפיד על עירובו מובא בגמרא בשני מקומות ובשני סגנונות:

א] בדף מט. אמר רב יהודה אמר שמואל המקפיד על עירובו אין עירובו עירוב, מה שמו עירוב שמו.

ב] בברייתא בדף סח. תניא אחד מבני מבוי שביקש יין ושמן ולא נתנו לו בטל השיתוף, ופירש"י שביקש יין ושמן משל השיתוף.[21]

ביאורים והערות

21. הרמב"ם [פ"ה ה"ב] כתב בסתמא שביקשו יין ושמן ולא כתב שביקש מן השיתוף. והרמ"ק פירש בדבריו דאפילו ביקש יין ושמן שלא מן השיתוף ולא נתן לו בטל השיתוף, והקשה ע"ז דא"כ רבים מהעירובים בטלים, דרבים הם המקפידים על שלהם ואינם נותנים לאחרים יין ושמן או פת. והכסף משנה [וכן הוא בב"י] כתב דאכן דברי תימה הוא, ולכן פירש דגם הרמב"ם נתכוין כרש"י, דמיירי שביקש

קנין הלכה

מראי מקומות

ונחלקו הראשונים בדין זה:

א] הרשב"א [עבודת הקודש שער ד סו"ס ה, הובא במ"מ פ"ה ה"ב] נקט שדין זה נאמר רק כאשר אחד זיכה משלו לכל בני החצר והוא מקפיד עליהם שלא יאכלו מהפת, דאיגלאי שלא זיכה להם זיכוי גמור, אך כשכל אחד נותן משלו לא נאמר דין זה.

ב] תוס' [דף סח. ד"ה כאן] והרא"ש [סי' יא] נקטו שדין זה נאמר גם כשכל אחד נתן פת משלו, דגם בזה בעינן שיתן את הפת במתנה גמורה לכל בני החצר ולא יקפיד אם יבוא אחד לאכול מהפת.

<u>להלכה</u>: השו"ע נקט כתוס' והרא"ש שבכל גווני בעינן שלא יקפיד על עירובו.

<u>אימתי צריך שלא יקפיד</u>

א] כתב הרמב"ם [פ"ה ה"ב] אם ביקש קודם השבת ליתן לו יין ושמן ולא נתן לו אינו עירוב. ומבואר מדבריו דבעינן שקודם השבת לא יקפיד, והיינו שבזמן חלות העירוב שהוא בין השמשות לא יקפיד, וכך הביא גם הביה"ל [ד"ה ואם].[22]

ב] אמנם אם בתוך השבת, אחר זמן בין השמשות הקפיד על העירוב ולא רצה ליתנו, כתב הב"י שאין זה פוסל כיון שהעירוב כבר חל, והובאו דבריו בביה"ל [שם].

<u>פרטי דינים בנידון המקפיד על העירוב</u>

א] כתבו התוס' [דף סח.] והרא"ש שלא יערב במאכל שהוכן לשבת, והביא השו"ע את דבריהם. וכתב המהרש"ם [ח"ג סי' שעא] שאין זה לעיכובא בדיעבד, דכיון שהניחו לשם עירוב מסתמא אינו מקפיד עליו.[23]

ב] כתב החזו"א [סי' פז ס"ק ב] דבסתמא תלינן שאינם מקפידים על עירובן. ובאופן שסומך בדעתו שתשאר הפת בידו כתב שיש להבחין בין שני אופנים:

א. אם הוא באופן שנותן פיתו אף על צד שאחר יאכלנה, הוי עירוב אף שהאדם סומך בדעתו שלא יבוא אחר לאוכלה.

ב. אך אם הוא באופן שאין רצונו להקנות שיאכלו הם, והוא נותן פיתו רק משום שסומך בדעתו שלא יאכלנה אחר, זה מיקרי מקפיד ואין העירוב חל.

ג. עוד כתב החזו"א [סי' קא ס"ק ג] דצריך שלא יקפידו גם על בעל הבית שבו הונח העירוב שלא נתן חלק בעירוב, דמ"מ גם הוא בכלל העירוב.

ד. כתב הגרש"ז אויערבאך זצ"ל [שש"כ פרק יז הערה קט] דבעינן שלא יקפיד אף אם יבוא אחד ויאכל את כל הפת

ביאורים והערות

מהשיתוף.

22. והגרש"ז אויערבאך זצ"ל [שש"כ פי"ז הערה קט] תמה דהא זיכה את הפת לצורך העירוב ומהיכ"ת ירשה לו לאכול קודם השבת וישארו בלי עירוב. וכתב דצ"ל דכיון שאם יקפיד לא יחול העירוב כלל, אנו אומרים דמסתבר שגמר בדעתו לזכות לו גם על צד שיבוא לאוכלו קודם השבת.

23. אמנם הוסיף המהרש"ם דאם כל דיורי החצר הניחו מאכליהם במקום אחד שלא לשם עירוב, ובאנו לסמוך על זה שיש כאן עירוב במציאות מצד שמאכלי כולם מונחים כאן, וכדין בעה"ב שהיה שותף עם שכניו, בזה חיישינן שמקפיד על המאכל שהכין לעצמו, שהרי לא הניחו לשם עירוב.

של העירוב.[24]

סעיף ו

מקור הדין שאין מערבין בפרוסות הוא במשנה דף פ:. ואמרו בגמ' דהטעם הוא משום איבה, ופירש"י שיאמרו אני נותן שלימה ואתה נותן פרוסה. עוד אמרו בגמ' דאפילו נתנו כולם פרוסות אין מערבין, דחיישינן שמא יחזור הדבר לקלקולו, ופירש"י שמא יבוא זה ליתן שלימה וזה פרוסה.

האם עירוב בפרוסה לא חל גם בדיעבד

הא"ר דייק מדברי המהרי"ל שעירוב בפרוסה לא חל גם בדיעבד, וע"ע פמ"ג [מ"ז ס"ק ה] שציין לדברי המהרי"ל וכן לדברי הרשב"א [עבודת הקודש שער ד פ"ד] שגם בדיעבד אינו עירוב.[25]

אם ניטלה כדי חלת נחתום

הראשונים נחלקו בדין זה:

א. תוס' [דף פא. ד"ה כדי] נקטו דדוקא כשאכן היתה טבולה לחלה ונטל ממנה את החלה, אך כשלא היתה טבולה לא מהני.

ב. שיטת הרא"ש [פ"ז סי' יב] דאפילו לא היתה טבולה לחלה מ"מ כשר דאין חשש איבה, דהשכנים אינם יודעים מאיזה טעם נפרסה ממנה חתיכה.

ג. הרי"ף, הרמב"ם, רבינו יהונתן, המרדכי, הארחות חיים והכל בו [סימן לג] לא הביאו כלל את הדין הזה ונקטו דבכל גוונא שנחתכה הפת הוי פרוסה.

ובטור ובשו"ע הובאה רק שיטת הרא"ש דסגי בשיעור כדי חלת נחתום, אף אם לא הופרש לשם חלה.
וכתב החזו"א [סי' קא ס"ק ב] שגם בימינו שאין רגילים להפריש אחד ממ"ח כשיעור חלת נחתום אלא משהו, מ"מ לא פלוג וכשר אף כשחסר שיעור א ממ"ח.

תפרה בקיסם

מקור הדין שאפשר לחבר ב' חצאי פת בקיסם ולהחשיבם כפת שלימה [כשאין מקום החיבור ניכר] הוא בגמ' דף פא.. ועיין בשו"ע [או"ח סי' קסח ס"ב] דתפירת קיסם מהניא גם ליתן לפת חשיבות של פת שלם לענין קדימה בברכה. וכתב המשנה ברורה [שם] דה"ה דמהני ללחם משנה.

פרוסה שלא נחתכה לגמרי

כתב בספר עצי אלמוגים דאם הפרוסה לא נחתכה לגמרי, אם אוחז הקטנה והגדולה עולה איתה ה"ז כשלם, ואם אוחז הקטנה ואין הגדולה עולה עמה, אך כשאוחז בגדולה עולה הקטנה עמה, יש לעיין.

ביאורים והערות

24. ועיי"ש מה שדן בעירוב של עיר גדולה.

25. גם דייק כן הפמ"ג מלשון הגמ' [דף פא.] "עירבו כולן בפרוסות מהו", דמשמע שהספק גם בדיעבד. וקצ"ע למה כתב המשנה ברורה [ס"ק לז] שהפמ"ג נסתפק בזה.

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>המנהג המובא ברמ"א</u>

הרמ"א הביא המנהג לקבץ מכל אחד מבני החצר מעט קמח ולעשות מזה פת אחת, ובזה מתקיים הענין של פת שלימה. מקור המנהג הובא בראב"ד [פ"א הט"ז] ובמ"מ [שם] בשם הגאונים.

אמנם כתב המשנ"ב [ס"ק מא] שאין כוונת בעלי המנהג הזה לומר שרק באופן זה מתקיים דין עירוב בשלימה, אלא שגם באופן זה מהני.

<u>מג"א ס"ק יג</u>

הנידון במג"א הוא אם השמש שאסף את הקמח מבני החצר צריך לזכותו במפורש לכל בני החצר, או דסתמא אמרינן שבשעה שקיבל את הקמח מכל אחד ואחד זכה אותו לכולם. ונקט המג"א בדעת הרמ"א שא"צ לזכות במפורש, וכתב המשנה ברורה [ס"ק מה] שנכון לחוש לשיטה זו לזכות במפורש וכן המנהג.

<u>האם בשיתוף מבואות קפדינן על פת שלימה או דאפשר בפרוסה</u>

עיין ביה"ל [ד"ה אין] שהביא דמהרמב"ם מוכח ששיתוף מבואות אפשר לעשותו גם בפרוסה, כשם שאפשר לעשותו בשאר אוכלין ומשקין. [וציין בסוף הדברים לספר גאון יעקב שהביא ראשונים הסוברים שגם שיתופי מבואות אין עושין בפרוסה אם עושה אותה בפת].[26]

<u>סעיף ז</u>

מקור הדין בפסקי מהר"ם מרוטנבורג [סי' קצט], ובראי"ש [סי' יג] ובמרדכי, וטעמו דכשאחד מזכה לכולם לא שייכא איבה כלל.

<u>סעיף ח</u>

מקור הדין של פת אורז ועדשים בגמ' [דף פא.]. והטעם שאין מערבין בפת דוחן הוא משום שאין דרך העולם לאפותן ולאוכלן, [וכתב הגר"ז דאין לה שם פת], משא"כ פת אורז ועדשים אף שאין מברכין אחריהן ברכת המזון ולא ברכה מעין שלש, ופת עדשים ברכתה שהכל כמבואר בסי' רח [ס"ח], מ"מ יש להם יותר חשיבות.

לענין פת הבאה בכיסנין [העשויה ממיני דגן] עיין דרכי משה [ס"ק ח] בשם בשם רבינו ירוחם שהביא גמרא [ברכות דף מב.] דאמר שמואל דלחמניות מערבין בהן, וברכתן המוציא אם קבע עליהן סעודה, ולא הובא דין זה בשאר פוסקים. ועיין בערוך השולחן [סעיף טו] שהסתפק אם מערבין בפת שמברכין עליה מזונות [פי' פת הבאה בכיסנין] וציין לדברי רבנו ירוחם האלו.[27]

ביאורים והערות

26. ועיי"ש בביה"ל שדן דא"כ לדעת הרמב"ם יוכל לעשות את השיתוף בפרוסה, ויועיל גם לערב את החצרות משום דסומכין על שיתוף במקום עירוב, וכדלעיל [סעיף ג ברמ"א] דאפשר להניח את העירוב בבית הכנסת, וא"כ ה"נ היה לו לרמ"א לומר דאפשר לעשות את השיתוף בפרוסה. וכתב דאולי סובר הרמ"א כהראשונים החולקים על הרמב"ם וסוברים דגם שיתוף מבואות אם עושה אותו בפת בעי פת שלימה.

27. אמנם אין להוכיח מזה אלא לפת הבאה בכיסנין שאם קבע סעודתו עליה מברך המוציא, ולא לשאר מיני מזונות כגון דייסא או איטריות, שאין להם דין פת כלל.

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף ט

עיקר דין זיכוי העירוב לכל בני החצר או המבוי הובא במשנה דף עט:, ובגמ' [דף פ.] אמר ר"נ נקטינן אחד עירובי תחומין ואחד עירובי חצרות ואחד שיתופי מבואות צריך לזכות.

ונחלקו האחרונים בדין זה:

א. בספר עצי אלמוגים [סי' שפו] למד מהלשון הנ"ל של הגמ' דצריך שיהא לכל אחד ואחד קנין גמור בעירוב. גם המהרש"ם בדעת תורה [סימן שסו] הסכים לזה, ולמד כן מדברי הרא"ש שכתב שמעות אינן קונות בעירוב כיון שמעות אינן קונות מטלטלין.

ב. בספר העמק שאלה [להנצי"ב מצוה קלב הובא בדע"ת שם] נקט דלא צריך קנין גמור, ולמד כן מזה שהקלו בעירוב דסגי בהגבהת טפח, ומסתבר שלא תיקנו קנין חדש לענין עירוב, אלא מוכח דלא בעינן קנין גמור.[28] ועיין שו"ת שבט הלוי [ח"ו סי' מד] שכתב דיותר נראה כשיטה זו.

<u>הנותן ביד התלויה באויר האם זו הגבהה</u>

א] כתב הט"ז [ס"ק ו] שאם הניח את העירוב על ידו של הזוכה התלויה באויר עדיין אין כאן הגבהה אע"פ שמכוחה מוגבה העירוב, אלא בעינן שיגביה ידו טפח.

ב] האבני נזר [אה"ע סי' קם ס"ק ח] הביא מדברי הריטב"א [ע"ז דף עא] דנתינה בידו התלויה באויר חשיבא הגבהה, וכן הביא גם בחלקת יואב [אה"ע סי' יג בהגה] מתוס' ב"ק [דף צח. ד"ה וה"מ] ומתוס' כתובות [דף לא. ד"ה נימא].

<u>שיעור הגבהה טפח</u>

מקור הדין הוא בגמ' עירובין דף עט: חבית של שיתופי מבואות צריך להגביה מן הקרקע טפח.

ונחלקו הראשונים בביאור הגמרא:

א] רש"י, תוס', הרא"ש והרשב"א פירשו הכוונה דכאשר מזכה את העירוב לאחרים צריך הזוכה לעשות הגבהה טפח. ולפי דבריהם אם כל אחד נותן פת משלו לא שייכא הגבהת טפח כלל. עוד מתבאר בדבריהם דלהסוברים דבעלמא אין הגבהה קונה בפחות מג"ט, על כרחנו שהקלו כאן בעירוב.

ב] הגאונים והרמב"ם [פ"א הי"ז] מבארים דהטעם בהגבהה זו הוא כדי שיהא היכר שהניחו כאן עירוב או שיתוף, ולפי דבריהם כתב העולת שבת [הובא בביה"ל ד"ה צריך] שגם כאשר אין מזכין את העירוב אלא כל אחד נותן פת משלו ג"כ צריך להגביה את הכלי שבו מונח העירוב טפח מן הקרקע, כדי שיהא מובדל ומופרש משאר כלים שבחצר.

וכתב העולת שבת דטוב לכתחילה לחוש לשיטה זו.[29]

ביאורים והערות

28. וכתב הנצי"ב שגדר הקנין הוא זכות בעלמא, שלא יוכל אחר ליטול ממנו את העירוב. וצ"ב מהות הקנין הזה.

29. וכתב הביה"ל דלפי שיטת הגאונים והרמב"ם אין מקור לחדש קולא בקנין הגבהה לענין עירוב דתיסגי בטפח, דאפשר דבעינן ג"ט, אך היות ובחו"מ [סי' קצח ס"ב] הביא הרמ"א מחלוקת בעיקר דין זה גם לענין דיני ממונות די"א דבעינן ג"ט וי"א דסגי בטפח, לכן כתב דלענין עירוב סמכינן להקל.

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>קנינים נוספים בעירוב</u>

<u>קנין יד</u>

כתב הביה"ל [ד"ה צריך] שאם העירוב מונח בידו ואינו בולט לצדדים אינו צריך להגביה כלל, דזוכה בקנין יד, כמבואר בנתיבות המשפט [סי' קצח ס"ב]. [אך אם העירוב בולט לצדדים אין בזה קנין יד (כמבואר שם) ואז בעינן קנין הגבהה].

ב] **<u>קנין סודר ואגב</u>**

כתב בערוך השולחן [סעיף יח] דאפשר להקנות את העירוב גם בקנין סודר או אגב.

ג] **<u>מעות</u>**

במשנה [דף פא.] מבואר דמעות אינן קונות חלק בעירוב, כיון דקיי"ל בעלמא אין מעות קונות מטלטלין.

<u>עירוב לכל שבתות השנה</u>

כתבו הרשב"א והריטב"א [חידושיו דף פ] דכאשר מערב לכל שבתות השנה, צריך לומר שמזכה את העירוב לכל בני החצר והמבוי ולכל מי שיתוסף עליהם במשך השנה, דאם לא יעשו כן נמצא שכאשר יכנס אדם נוסף לגור בחצר או במבוי לא יהא לו חלק בעירוב, ויאסור על כולם.[30]

והוסיף הרשב"א דאף אם לא יאמרו זאת בהדיא הרי זה מועיל, משום דדעת הציבור על דעת המנהג, וכבר נהגו לזכות בעירובין לכל הנוספים. [וכתב המשנה ברורה דזו גם כוונת השו"ע שכתב דלכ בי"ד מתנה עליהם].

אמנם נסתפקו הרשב"א והריטב"א במקרה שנתמעט העירוב מהשיעור, דאיתא במשנה [דף פ:] דשיירי עירוב כל שהוא, האם זה נאמר גם כאשר ניתוספו דיורים, די"ל שלגביהם לא מיקרי שיירי עירוב כיון שלא היו דרים כאן בשעה שהיה שיעור שלם, ולכן כתב השו"ע להחמיר דבכל מקרה שניתוספו דיורים יש להקפיד שיהא שיעור שלם.

<u>סעיף י</u>

<u>על ידי מי יכול לזכות את העירוב</u>

מקור הדינים הוא במשנה דף עט:.

א] **<u>בנו ובתו</u>**

במשנה איתא דמזכה ע"י בנו ובתו הגדולים ולא ע"י בנו ובתו הקטנים. ובגמ' [ב"מ דף יב.] איתא נמי חילוק בין בנו ובתו הגדולים לבנו ובתו הקטנים לענין מציאה, שמציאת בנו ובתו הגדולים לעצמם, ומציאת בנו ובתו הקטנים לאביהם, ושם נחלקו שמואל ור' יוחנן, שמואל אמר דגדול גדול ממש, והיינו שלבנו ובתו הגדולים יש יד לעצמם אף אם סמוכים על שולחן אביהם, משא"כ בנו ובתו הקטנים, מציאתם לאב אף כשאינם סמוכים על שולחנו. וריו"ח אמר דגדול וסמוך על שולחן אביו ה"ז כקטן ומציאתו לאביו, וקטן שאינו סמוך על שולחן אביו ה"ז כגדול ומציאתו לעצמו. ופסק הרמב"ם [פי"ז גזילה ואבידה] כר' יוחנן.

ונחלקו הראשונים בדין זיכוי עירוב:

א. הרי"ף והרמב"ם הביאו את המשנה בעירובין כצורתה, ומשמע דמזכין ע"י גדול אף בסמוך על שולחן אביו, ואין מזכין ע"י קטן אף כשאינו סמוך על שולחן אביו. וכתב בתשובת הרשב"א [מיוחסות סי' ריג] שהרי"ף והרמב"ם חילקו בין דיני עירוב לדיני מציאה, דנידון מציאתו לאביו תלוי באיבה, ולכן תלוי בסמוך על שולחנו, משא"כ בדין עירוב שהאב

ביאורים והערות

30. כתב בשו"ת הרשב"א [ח"ז סי' צה] שא"א להקנות לקטן שעדיין לא נולד, דאין אדם מקנה לדבר שלא בא לעולם, אלא דקטן זה אינו אוסר דטפל הוא לאביו ולאמו.

קנין הלכה

מראי מקומות

מעוניין לזכות על ידם, לא שייכא איבה.

ב. רבנו חננאל [הובא ברא"ש פ"ז סי' ח] ותוס' [דף עט:] והמרדכי והסמ"ג והסמ"ק נקטו שדין זיכוי עירוב כדין מציאה, ואם פוסקים כריו"ח דתלוי בסמוך על שולחנו ה"נ לענין עירוב.[31]

והשו"ע הביא בסתמא את שיטת הרמב"ם, ואח"כ כתב וי"א כשיטת הר"ח והתוס' והרא"ש, וכתב השו"ע דלכתחילה טוב לחוש לשתי השיטות היכי דאפשר. והרמ"א הוסיף שבדיעבד סמכינן על דברי המיקל בעירוב, ומקור דבריו בב"י, והיינו דבדיעבד יש להקל בין בגדול הסמוך על שולחן אביו ובין בקטן שאינו סמוך.

ב] <u>עבדו ושפחתו</u>

אין מזכין ע"י עבדו ושפחתו הכנענים שידם כידו, אבל מזכה ע"י עבדו ושפחתו העבריים, ואף ששפחה עברייה היא קטנה [שהרי אם הביאה סימני נערות יוצאה לחפשי] מ"מ מזכין על ידה הואיל ועירוב הוא מדרבנן, כמבואר בגמ' גיטין [דף סד.].

ג] <u>אשתו</u>

בנידון אם אפשר לזכות את העירוב ע"י אשתו מבואר בתוס' [דף עט:] שהדבר תלוי בשתי סוגיות:

א. הסוגיא העיקרית היא מחלוקת ר"מ ורבנן בקידושין [דף כג:] אם יד אשה כיד בעלה, דר"מ סובר יד אשה כיד בעלה ולכן אם נתן לה אדם אחר מתנה ע"מ שאין לבעלה רשות בה, אעפ"כ זכה הבעל והוי כנכסי מלוג שפירותיה לבעל, וחכמים אומרים שאין יד אשה כיד בעלה. ומבואר בגמ' [נדרים דף פח:] שלפי ר"מ אין אדם יכול לזכות עירוב ע"י אשתו משום שידה כידו, ולפי חכמים יכול לזכות. ונתבאר עוד בסוגיא בנדרים [שם] דאשה שיש לה בית פרטי באותה חצר, מודה ר"מ שאפשר לזכות את העירוב על ידה, דמיגו דזכיא לנפשה זכיא לאחרינא.

ב. הסוגיא השנייה היא בעירובין [דף עג.] באשה שיש לה בית בחצר והיא מקבלת פרס מבעלה [פירוש שמקבלת את האוכלין מבעלה והיא אוכלת בביתה וגם לנה שם], ונחלקו התנאים אם אשה זו אוסרת בחצר וצריך לערב עמה, או שהיא טפילה לבעלה, ר"י בן בתירא סובר שאינה אוסרת, ור"י בן בבא סובר שאוסרת, ולהלכה קי"ל [סימן שע ס"ו] שאינה אוסרת.[32]

ומעתה הקשו תוס' [דף עט:] שלענין דינא אין מקום למה שנתבאר בגמ' נדרים [הנ"ל] שאפשר לזכות עירוב ע"י אשתו לפי ר"מ [הסובר שידה כידו] אף כשיש לה בית בחצר, דממ"נ אם בעלה נותן לה מזונות א"כ היא טפילה אליו ואינה צריכה לערב, ולא שייך לומר בה מיגו דזכיא לנפשה זכיא לאחריני, ואם אינו זן אותה אין ידה כידו ואפשר לזכות על ידה אף כשאין לה בית בחצר.[33]

<u>להלכה נחלקו הראשונים:</u>

א. הרי"ף [דף כה.] והרמב"ם [פ"א ה"כ] כתבו בסתמא שאפשר לזכות ע"י אשתו. והר"ן [פרק ב ביצה דף ח:] כתב דזה

ביאורים והערות

31. לפי דיעה זו כתבו התוס' שאין מזכין עירוב ע"י בתו אפילו כבר גדלה, כל זמן שהיא בגדר נערה ואינה בוגרת, ואף כשאינה סמוכה על שולחנו, דכיון שאביה יכול לקדשה למנוול ומוכה שחין, א"כ יש חשש איבה ומציאתה לאביה, וה"נ ידה כידו לענין עירוב. [והובא הדין הזה כאן בשו"ע].

32. עיי"ש דמירי באופן שהעירוב בא אצלם, כלומר אצל בעלה או אצלה, א"נ כשאין דיורים אחרים בחצר רק האיש ואשתו, דאז א"צ עירוב כלל.

33. ועיי"ש בתוס' שהעמידו באופנים שבעלה נותן לה מזונות אך אינו בגדר מקבלי פרס, כגון שנותן לה מעות, א"נ שאמר לה צאי מע"י במזונותיך, אמנם כתב הב"י שלפי מסקנת תוס' נראה שא"צ לחידושים אלו של תוס', וגם באופנים הנ"ל מיקרי שהאשה מקבלת פרס וא"צ עירוב כלל.

משום שפסקו כחכמים שיש קנין לאשה בלי בעלה.[34]

ב. תוס' [עירובין דף עט:] והרא"ש [פ"ז סי' ח] נקטו כר"מ שא"א לזכות ע"י אשה כיון שאין קנין לאשה בלי בעלה.[35] והשו"ע הביא בסתמא את דברי הרי"ף והרמב"ם שהקלו לזכות ע"י אשתו, ובתור י"א הביא את דברי התוס' והרא"ש שאשה שניזונת מבעלה אין מזכין עירוב על ידה, וכתב דלכתחילה טוב לחוש לשתי הדיעות היכא דאפשר, והרמ"א הוסיף שבדיעבד סומכין על דברי המיקל בעירוב.

<u>בדברי הרמ"א דבדיעבד סומכין על דברי המיקל בעירוב</u>

עיין חזו"א [סי' קיב ס"ק י] דאף אם ננקוט דהכלל שהלכה כדברי המיקל בעירוב נאמר גם באמוראים ולא רק בתנאים, מ"מ במחלוקת הפוסקים לא נאמר כלל זה, דכיון שאין זה מטעם קולא בדרבנן אלא הוי מכללי הש"ס, ולכן כתב הב"י בכמה מקומות בדיני עירובין להכריע כדעת רוב הפוסקים, אף שהלכה כהמיקל בעירוב נאמר גם ביחיד כנגד רבים. ולפי דבריו צ"ל דלשון הרמ"א כאן שכתב שבדיעבד סומכין על המיקל בעירוב אינה בדוקא. ובברכי יוסף [סי' שנח ד"ה עוד ק"ק] נקט שגם במחלוקת הפוסקים אזלינן בתר המיקל בעירוב.

<u>בן גדול שיש לו אשה</u>

כתב הרמ"א שבן גדול שיש לו אשה מזכין על ידו אפילו אם הוא סמוך על שולחן אביו, ומקורו בהג"א בשם הגהת הסמ"ק. וכתב בספר תו"ש שהטעם הוא משום שהוא עושה הכל על דעת עצמו ולא על דעת אביו.

וכתב הכף החיים [ס"ק קיד] דלפי"ז נראה שגם אם הבן גירש את אשתו מזכין על ידו, דכבר יצא מרשות אביו ועושה הכל ע"ד עצמו.

<u>סעיף יא</u>

מקור הדין של בני חבורה שהיו מסובין על שולחן אחד, דסומכין על פת שעל השולחן משום עירוב הוא בגמ' דף פה:. וכתב המ"מ [פ"א הי"ט] דמדברי הרשב"א [עבודת הקודש שער ד ס"ד] מבואר דמיירי אף באופן שלא קנו את הפת בשותפות, אלא הפת שייכת לבעה"ב, דכל שזימנו לאכול על השולחן הרי זיכה להם את הכל, וכן איתא בתוס' [דף עג: ד"ה בני], והיינו דדיינינן ליה כאילו זיכה [תו"ש ס"ק לד, וכן לשון התוס' שם].

<u>הזמינם לאכול ולא היו מסובין מע"ש עמו</u>

כתב החיי אדם [כלל עג סעיף טז] דנראה שאם הזמינם לאכול אצלו אך לא היו מסובין אצלו מערב שבת, לא אמרינן דהוי כאילו

ביאורים והערות

34. וכתב בספר עצי אלמוגים [ס"ק כ] שרק לענין עירוב הקלו הרי"ף והרמב"ם כחכמים, אך לענין שאר דינים קיי"ל כר"מ דאין קנין לאשה בלא בעלה, וכגון בדין המבואר במשנה [נדרים דף פח.] ובשו"ע [יו"ד סי' רכב] במודר הנאה מחתנו ורוצה ליתן מתנה לבתו, דלא סגי אם יתן לה ע"מ שאין לבעלה רשות בה.

35. ונקט הב"י שזה אף כשיש לה בית בחצר, דכל שבעלה נותן לה מזונות פטורה היא מלערב ולא שייך לומר מיגו דזכיא לנפשה וכו'. ובשעה"צ [ס"ק נב] הקשה שלפי תוס' יוכלו לזכות ע"י אשה שיש לה בית בחצר מדין מיגו דזכיא לנפשה וכו', דכיון שמה שאנו פוסקים כר"י בן בתירא שאשה זו פטורה מעירוב הוא מחמת דהלכה כדברי המיקל בעירוב, א"כ לענין זיכוי על יד האשה לאחרים נמצא שר"י בן בתירא מחמיר, דאילו לפי ר"י בן בבא שאשה שיש לה בית אוסרת בחצר וצריכה לערב, אפשר לזכות על ידה מדין מיגו. [ולכאורה י"ל דכיון שבשורש הדין פוטרים אותה מעירוב לא שייך לומר בה מיגו דזכיא לנפשה וכו', שאינה זוכה לעצמה כלל כיון שהיא פטורה].

קנין הלכה

מראי מקומות

זכו בפת וניהוי כעירוב.[36] וכעין זה איתא בחזו"א [סי' צ ס"ק כט].

במשנה [דף עא.] איתא דבעל הבית שהיה שותף לשכניו בין א"צ לעשות שיתוף, דהיין הזה חשיב ממילא כשיתוף, ועיין חזו"א [סי' צ ס"ק כד] שדן לומר דשותפות גרידא ביין או בפת שלא נעשתה לשם שיתוף או עירוב מועילה רק כשלקחו בשותפות, אך אם אדם אחד זיכה לכמה אנשים יין או פת שלא מדעתם, י"ל דבכה"ג אמרינן דעצם שותפותם, שלא נעשתה לשם שיתוף ועירוב, תיחשב כשיתוף. והוסיף דאפשר שאף אם עשה כן מדעתם אין די בזה, די"ל דבעינן שכולם יעשו מעשה להשתתף יחד.

וכתב החזו"א דמה שמצינו בבני חבורה שהיו מסובין על שולחן בעה"ב דמהני אף שבעה"ב הוא שזיכה את הפת, זה משום דכשהם מסובין ואוכלין יחד שאני, דאיכא עירוב הדעת יותר והניח בצ"ע. וציין לבסוף שבביה"ל [סי' שפב ד"ה צריך] מבואר שבכל גווני סמכינן על הפת המשותפת.

<u>האם בעינן פת שלימה</u>

עיין במשנה ברורה [ס"ק עג] שהסתפק אם בבני חבורה בעינן שתהא הפת שסומכין עליה לשם עירוב פת שלימה, וכמבואר לעיל [סעיף ו] דאין מערבין בפרוסה, ואפילו כולם נתנו פרוסות, או דכשם שנתבאר לעיל [סעיף ז] דאם אחד זיכה לכולם ה"ז מועיל אף בפרוסה, ה"נ בציור זה. וציין לספר תו"ש דמשמע שמהני גם בפרוסה, אך סיים דיש לחלק מההיא דסעיף ז,[37] והניח בצ"ע.

<u>בדברי הרמ"א במקרה שהיתה להם פת</u>

כתב הרמ"א שאם היתה להם פת בשותפות באחד הבתים סומכין עליה משום עירוב. וכתב החזו"א [סי' צ ס"ק כט] דהיינו דוקא כשהן שותפים בכבר אחד אבל אם נתן כל אחד פת משלו בסל, אין זה עירוב אף שלא מקפידין זה על זה, דכיון שלא הונח לשם עירוב בעינן דוקא שיתוף ממש ולא סגי באין מקפידין.[38]

<u>סעיף יב</u>

מקור הדין שאפוטרופוס יכול לערב הוא במרדכי סי' תקב והובא בב"י. וכתב שהטעם הוא משום דלא גרע משכירו ולקיטו. והמשנה ברורה [ס"ק עז] כתב שהטעם הוא משום שהאפוטרופוס הרי הוא כבן בית, שמבואר [סי' שסז] שיכול ליתן לעירוב, ומקורו בדברי הגר"ז [סעיף יז].[39]

ביאורים והערות

36. והביא ראיה לזה מהמשנה [ביצה דף מ.] דמי שזימן אצלו אורחים לא יוליכו בידם מנות אא"כ זיכה להם מנותיהם מערב יו"ט. ומבואר דלא אמרינן דמתוך שהכין להם מנות ייחשבו כאילו כבר זכו בהן ויקנו המנות את תחום האורחים, [ולכאורה יש לחלק בין הזמנה לסעודה, דהוי טפי כייחד לו את הפת, לבין מנות שהכין לתת להם, דאפשר שימלך ולא יתן. וגם יש לדון דלענין קניית תחום בעינן שיהא ממונו ממש ולא סגי ביחוד בעלמא, משא"כ לענין עירוב חצרות דלא בעינן קנין גמור, ואפשר שאפילו במסובין אצלו לא יהא תחום הפת שעל השולחן כתחום האורחים רק כתחום בעל הבית].

37. אולי כוונת המשנ"ב לחלק דבסעיף ז אחד זיכה פרוסה לכל בני החצר, ואין בפרוסה זו חלק מיוחד לכל אחד אלא כולם שותפין בה, משא"כ במסובין ליד השולחן והפת לפניהם יש לדון דכל אחד רואה לפניו את הפת המיוחדת לו שבידו לאוכלה, ודמי קצת לציור שנתנו כולם פרוסות שאין מערבין בזה, וצ"ע.

38. ולמד זאת החזו"א מהא דנחלקו אי סומכין על עירוב במקום שיתוף, ולפי הריטב"א כל שאמרו במפורש שיהא גם לשם שיתוף ה"ז מועיל לכו"ע, ונמצא שלכו"ע אין חסרון בעצם זה שהעירוב ישמש גם לשיתוף, וא"כ אף כשלא אמרו להדיא, נימא דיש כאן שיתוף במציאות, וכדין בעה"ב שהיה שותף דיש כאן פת שנתן כל אחד ואחד לעירוב, ואינו מקפיד עליה, וא"כ תיהני ממילא לשיתוף, אלא מוכח דלענין שהשיתוף במציאות יועיל אף כשלא נתכוונו, בעינן שיתוף ממש ולא סגי בזה שאינו מקפידים.

39. ולכאורה הוצרך הגר"ז לטעם זה ולא כתב כלשון המרדכי דהוי כשכירו ולקיטו, משום שבסי' שעא כתב המג"א [ס"ק ו] בשם התוס'

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף יג

מקור הדין דמצוה לחזר אחרי עירובי חצרות הוא במרדכי סי' תקצו, עיי"ש שלמד כן מהגמ' [דף סח.] שתמהו על אביי למה אין במבוי שלו שיתוף מבואות, וכן כתב הטור [סי' שצה].

סעיף יד

ברכת העירוב

עיין שו"ת חת"ס [או"ח סי' צט] שכתב שברכה זו אינה על איסור הוצאה, דא"כ היה לנו לברך שאסר לנו את ההוצאה, ועוד דלא תיקנו ברכה על שאר מלאכות שבת, אלא מברכים על העירוב שהוא התיקון להזהר מאיסור הוצאה.

האם אדם שאינו דר בחצר יכול לערב

עיין מג"א [ס"ק כ] שדן אם אדם אחר שאינו מבני העיר יכול לברך על מצות עירוב. ותורף דבריו דיש שתי סיבות שמחמתן יוכל לברך:

א. גם הוא שייך במצוה זו, שהרי אם לא יערבו גם הוא אסור לטלטל בעיר. ולפי טעם זה יכול לברך בדיעבד גם אחרי שהונח העירוב במקומו, דכל זמן שלא נכנסה שבת לא חל העירוב. אך טעם זה מהני רק אם יהא כאן בשבת או אף ביו"ט [דכשאין עירוב אין היתר לטלטל ביו"ט אלא לצורך], אך אם לא יהיה כאן בשבת ולא ביו"ט אין טעם זה קיים.

ב. כשם שמצינו שאדם יכול לקבוע מזוזה לאחרים ולברך, ה"נ יכול לערב על העירוב של האחרים, וטעם זה מועיל אף אם לא יהא האדם הזה בעיר בשבת או ביו"ט, ואינו שייך בעצם המצוה, מ"מ גם במזוזה מצינו דמברך. ואף דיש לחלק שהקובע מזוזה עושה מעשה, ולכן אף שאינו בכלל המצוה הרי הוא שייך לברכה מכיון שהוא עושה את המעשה, אך בעירוב משעה שנתקבץ הקמח שוב אין צריך מעשה וא"כ איך יברך. וכתב המג"א דכיון שבס"ק יג הצרכתי להחמיר לכתחילה ולזכות את העירוב לכל בני הרשות, לכן יכול האחר לברך. [ופירש הפמ"ג דכיון שבעצם הדבר יכול גם אחר לברך על מצוה של אחרים, אלא דבעינן מעשה, די בעשייה קצת כדי להיחשב מעשה לענין זה, אף שזיכוי זה אינו מעכב בדיעבד].

ומה שכתב המג"א בסוף הדברים שהאר"י היה מערב ואמר הברכה ואח"כ היה מזכה לבני החצר ע"י אחר, כי כן הדין אחר שיערב בעדו אז יזכה לאחרים, תמה המג"א דהא צריך לשתף עצמו עם כל בני החצר, [פירוש דמה שייך לומר שתחילה יערב לעצמו ואח"כ יזכה לבני החצר, הרי כל מהות העירוב הוא רק זיכוי לכולם], וכתב לתרץ דאולי קאי על עירובי תבשילין. ובהגהה על השו"ע העירו שבשער הכוונות מפורש שהיה עושה את העירוב כל ערב בשבת ולא מיירי בעירוב תבשילין.

סעיף טו

מקור הדין שמברך בשעה שמקבץ אותו מבני החצר או בשעה שמזכה להם הוא ברמב"ם פ"א הט"ז-י"ז, ובטור סי' שצה. וכתבו הב"י והב"ח דהטעם שמברך בשעה שמקבץ, הוא משום שלאחר שקיבץ מכולם פת כבר נתערבו וכבר נעשית המצוה. ובדרישה [סי' שצה] תמה דהא כל זמן שלא נתנו את העירוב באחד הבתים לא הוי עירוב, וכן תמהו המור וקציעה והנחלת צבי

והרא"ש דאפשר דשכירו ולקיטו מהני רק בנכרי ולא בישראל.

[שם]. והוסיף בדרישה שכן הוא מנהגנו, שמברכין אחר קיבוץ הפת.[40]
אמנם במשנה ברורה משמע שלכתחילה יברך בשעת קיבוץ הפת,[41] אך בדיעבד יכול לברך גם אחרי שנתקבץ עד כניסת השבת שאז חל העירוב.[42]

<u>אימתי מברך כשמזכה את העירוב על ידי אחר</u>

כתב הביה"ל [ד"ה בשעה] שמדברי הב"י והב"ח [סי' שצה] משמע שמברך קודם שמזכה את העירוב לכל בני החצר. [אמנם לענין דיעבד כתב הביה"ל שגם אחרי הזיכוי יכול לברך כל זמן שלא נכנסה השבת,[43] ובפרט אם עדיין לא הניח את העירוב במקומו]. והביה"ל דן לומר דאפשר דעדיף לברך אחרי זיכוי העירוב, משום שלפני הזיכוי לא חל על הפת שם עירוב כלל, והוי כקודם דקודם, וכשם שא"א לברך על התפילין לפני הכנסת הפרשיות לבתים. [גם ציין לדיני עירוב תבשילין בסי' תקכז, שם נקטו הטור והשו"ע לברך אחרי זיכוי העירוב, ועיי"ש מה שהוסיף בזה]. ושוב דן לומר דאחרי שנתן בעה"ב את העירוב לאחר ע"מ לזכותו, קודם שהגביהו הלה ע"מ לזכותו יכול בעה"ב לברך, דבזה י"ל דכיון שכבר מסרו לאחר לזכות בו שייך בו שם עירוב. וסיים הביה"ל דמ"מ דעת הפרישה והמו"ק דאחר הזיכוי קודם שהונח במקומו יכול לכו"ע לברך, ולכן הנוהג כן אין למחות בידו. ועוד הוסיף דנראה שאף הנוהג לברך קודם הזיכוי, מ"מ את הנוסח של ב"הדין עירובא וכו'" יאמר אחרי הזיכוי.

<u>האם אמירת בהדין עירובא וכו' מעכבת</u>

כתב המג"א [ס"ק כא] שגם אם לא אמר את הנוסח של בהדין עירובא חל העירוב, והיינו כיון שנתקבץ מכולם והונח לשם עירוב. אמנם כתב הפמ"ג [מ"ז] שאם אמר חלק מהנוסח ולא כולו [כגון שאמר מבית לחצר ולא אמר מחצר לבית, א"נ לא אמר מחצר לחצר] ה"ז מעכב, דבזה מוכח שנתכוין רק למה שאמר, והמשנ"ב לא הביא דין זה. ובספר כף החיים [ס"ק קלו] פקפק על הפמ"ג בזה, דמדוע אם אמר רק חלק יהיה יותר גרוע מאם לא אמר בכלל, ולכאורה הטעם דאנן סהדי שלא נתכוין באמירתו בדוקא אלא שלא זכר את כל הנוסח.

כתב החזו"א [סי' צ ס"ק כד] שבמקום שצריך גם עירוב וגם שיתוף כגון שיש בשטח הרשות חצרות שאינן פתוחות זו לזו אלא רק למבוי, אם אמר רק לשון עירוב ולא לשון שיתוף ה"ז מעכב, דמוכח שנתכוין רק לעירוב ולא לשיתוף.
עוד כתב החזו"א [סי' צ ס"ק מב] שבמקום שיש להסתפק אם דינו בעירוב או בשיתוף צריך להתנות ולומר, אם צריך עירוב יהא עירוב ואם צריך שיתוף יהא לשיתוף, ואם צריך עירוב ושיתוף יהא לשניהם, ואז יאמר את הנוסח של עירוב ושיתוף יחד.

ביאורים והערות

40. ובספר הפרדס לרש"י [סי' קח] כתב דמברך קודם שמניח העירוב בתיבה או באיזה מקום שמור.
41. ואין לברך קודם שמתחיל לקבץ את הפת דזה הוי קודם דקודם, כן כתב בדרישה [סי' שצה], ובביה"ל [ד"ה בשעה] כתב בתחילה שאחרי שקיבץ מכמה אנשים אז יכול לברך דכבר הותחל מעשה העירוב, אך בהמשך הדברים כתב דאפילו נטל פת רק מאדם אחד שייך כבר לברך, דגם זה בכלל התחלת המעשה.
42. ועיין בסעיף הקודם שהובא מהמג"א דברכה על העירוב אחרי שכבר הונח קודם כניסת השבת, שייכא במי שיהיה בעיר בשבת זו והעירוב מתיר לו את הטלטול, ולא באדם שלא יהיה בעיר בשבת.
43. עיין מה שכתבנו בהערה הקודמת דמיירי באדם הנמצא בשבת זו בעיר.

קנין הלכה

מראי מקומות

סימן שסז

סעיף א

עירוב על יד אשתו

מקור הדין של עירוב ע"י אשתו הוא בגמ' דף פ., והשו"ע הביא בזה שתי דיעות אשר יש ביניהן שתי נפק"מ עיקריות:

א] לרש"י ותוס' והרא"ש מה שאמרו דאשתו של אדם מערבת עליו שלא מדעתו, היינו אף באופן שמיחה ולא רצה לערב, דמ"מ תיקנו שתוכל אשתו ליקח מפיתו וליתן לעירוב, והיינו כשהוא אוסר עליהם אם לא יערב עמהם.[44]

להרמב"ם [פ"ה ה"ה] מה שאמרו שאשתו מערבת שלא מדעתו היינו רק כשאינו יודע, אך כשמיחה אין לאשתו כח לערב משלו שלא מדעתו, והיינו אף כשהוא אוסר עליהם [כל זמן שאינו רגיל לערב עמהם, וברגיל לערב עמהם עיין להלן בסמוך].

וכתב הרי"ו דאפילו כבר נתנה לעירוב אם בא ומיחה בטל העירוב למפרע, והובא במשנה ברורה [ס"ק יב].

ב] מה שאמרו בגמרא דאחד מבני המבוי שרגיל להשתתף עם בני המבוי ולא נשתתף, בני המבוי נכנסין לתוך ביתו ונוטלין ממנו שיתופו בעל כרחו, היינו דוקא מרצון אשתו, אך שלא מרצונה אין נוטלין בע"כ.

ולהרמב"ם [פ"ה ה"ב] נוטלין אף שלא מרצון אשתו, והיינו ברגיל להשתתף ובאופן שאוסר עליהם.[45]

וכתב המג"א [ס"ק ד] דבאופן זה שרגיל לערב, ה"ה דאשתו תתן אף כשהוא אינו רוצה, דלא גריעא מבני מבוי.[46]

הרגיל לערב עמהם ואינו אוסר עליהם

אופן נוסף של עירוב על ידי האשה בעל כרחו של הבעל [לדיעה הראשונה הנ"ל] אשר הובאה בשו"ע ומקורה ברא"ש ובטור דאף מי שאינו אוסר על בני החצר, כגון שביתו פתוח גם לחצר אחרת, מ"מ אם היה רגיל לערב או להשתתף עמהם ועכשיו אינו רוצה, דאשתו נותנת עירובו, דאף שאינו אוסר עליהם מ"מ כיון שהורגל לערב עמהם ועכשיו אינו רוצה תיקנו משום דרכי שלום שתתן עירובו בעל כורחו.

דין זה לא נתפרש בשאר ראשונים. ובחזו"א [סי' צט ס"ק ו] הקשה דכיון שאינו אוסר במבוי וגם אינו רגיל להשתתף עמהם מהיכ"ת תתן אשתו עירובו בעל כרחו, דלכאורה לא אמרו שאשתו מערבת בע"כ אלא כשראוי לכופו בבי"ד, אך הכא למה ראוי לכופו, וסיים שהרא"ש יחיד בדין זה.[47]

רגיל לערב, רגיל לצאת ולבוא

יש ליתן את הדעת בלשונות הראשונים והפוסקים בסעיף זה שלשון "רגיל" משמשת לשני עניינים שונים:

א. רגיל לערב או להשתתף עמהם, שעל זה נאמר בגמ' דבני מבוי נוטלין עירובו בעל כרחו, וכנ"ל.

ביאורים והערות

44. טעם התקנה לערב בעל כרחו כתב הלבוש דהוא כדי שלא יתכוין להקניט את בני החצר ולאסור עליהם, ויבואו מכח תקנת העירוב לידי מריבה, והכתוב צווח ואומר דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום.

45. אך אם אינו רגיל להשתתף עמהם אין בני המבוי נוטלין ממנו בע"כ אף שאוסר עליהם, ומ"מ בי"ד כופין אותו להשתתף עמהם כמבואר שם ברמב"ם, והיינו דכופין אותו עד שיאמר רוצה אני או שיורדין לנכסיו [מ"מ שם בשם הירושלמי]. וכתב המשנה ברורה [ס"ק טו] שלדין זה מסתבר שגם רש"י וסיעתו מודים.

46. וכן משמע מהגר"א וכן כתב המשנה ברורה [ס"ק טו].

47. והפמ"ג [משב"ז ס"ק א] הביא שהפרישה כתב שאם רגיל לערב, זה עצמו גורם לכך שיאסור עליהם, ולכן כופין על העירוב. וכתב הפמ"ג שברא"ש יש לדחוק כהפרישה, אך השו"ע והלבוש והט"ז נקטו שגם ברגיל לערב אינו אוסר, והטעם שכופין הוא מפני דרכי שלום, וכן העתיק המשנה ברורה.

קנין הלכה

מראי מקומות

ב. רגיל לצאת ולבוא בחצר זו או במבוי זה, והיינו דאם יש בית שפתוח לשתי חצרות והאדם רגיל לצאת ולבוא בחצר אחת ולא באחרת, הרי הוא אוסר בזו שרגיל ואינו אוסר בזו שאינו רגיל.

<u>בכמה פעמים חשיב רגיל</u>

בספר תו"ש [ס"ק ב] הביא את דברי הר"ן בנדרים [דף מח] בשם הירושלמי דבתרי זימני הוי רגיל, [לענין שותף הרגיל לאסור בקונם על חבירו דאם רגיל לעשות כן כופין אותו למכור חלקו], והובאו הדברים בש"ך [יו"ד סי' רכו ס"ק יא]. והפמ"ג [להלן סי' שסח א"א ס"ק א] הוסיף על זה "ועכ"פ בתלת זימני בודאי הוי רגיל". והחזו"א [סי' צט ס"ק יא] הסתפק אם בעינן תלת זימני או דסגי בחד זימנא.

עוד כתב [שם] הפמ"ג שאם היה רגיל לערב עמהם ושלש פעמים לא עירב פקע ממנו שם רגיל.

<u>פסק הלכה</u>

מסגנון השו"ע משמע שנקט להלכה כרש"י וסיעתו הן לקולא [שאשתו מערמת עליו בעל כרחו] והן לחומרא [שגם ברגיל לערב בעינן שאשתו תתן את העירוב ואין נוטלין בעל כרחם של בעלי הבית].

והביה"ל [ד"ה ויש] האריך לומר ששיטת הרמב"ם אינה יחידאה, דכן פירשו גם הר"ח והרי"ף, וגם כתב ליישב לשונות הגמרא לפי שיטה זו, וממילא דן להחמיר שלא תוכל אשתו לערב בעל כרחו. ושוב הוסיף דאף אם ננקוט לקולא כרש"י, מ"מ במה שמיקל הרמב"ן ברגיל לערב שנוטלין עירובו בע"כ, וא"צ דעת אשתו, כתב לדינא דיש להקל, מאחר שגם הרשב"א [עבודת הקודש] נקט כן, וכ"ש דכשר בנוטלין שלא מידיעתו ולא מידיעת אשתו.

<u>עירוב שלא מידיעת הבעל</u>

כתב השו"ע דאף מי שאינו אוסר וגם אינו רגיל לערב עמהם, שאין אשתו נותנת עירובו בעל כרחו, מ"מ נותנת שלא מידיעתו, דזכות הוא לו, והוסיף הב"ח דנוח לאדם שתיעשה מצוה בממונו.

<u>אשה הבאה לזכות פת לכל בני החצר ממזונותיה</u>

כתבו התום' והרא"ש דאף באופן שאשתו נותנת עירובו בעל כרחו, מ"מ אינה יכולה ליתן משלו פת לכל בני החצר, וכתב הב"ח הטעם, דזה אינו מכלל מצות העירוב ואינו אלא מתנה בעלמא.

אמנם כתב המג"א [ס"ק א] דנראה שממזונותיה יכולה ליתן ולזכות לכל בני החצר, וציין לשו"ע [אה"ע סי' ע סעיף ג]. ושם מבואר בשו"ע דמותר מזונות האשה לבעל, והיינו שאם נתן לה מזונות ואכלה ושיירה ה"ז שלו, ולכאורה צ"ע דא"כ איך תוכל לערב ממזונותיה.

ונאמרו בזה שני ביאורים:

א. במחצית השקל כתב דרק אחרי שגמרה לאכול שייכים שמנהג המזונות לבעל, אך כל זמן שלא סיימה את הסעודה יכולה היא לזכות מהמזונות לעירוב, דאומרת היא לבעלה אם תמחה בידי אוכל את הכל.

ב. הפמ"ג כתב דמירי כשמערבת ממזונות השבת, דבזמן בה"ש חל העירוב, ואחר כניסת השבת רשאית לאכול ממנו.[48]

ביאורים והערות

48. ולכאורה צ"ע דהא מקפדת היא על עירובה, שהרי בעלה נתן לה את המזונות ע"מ שתאכלם. וי"ל דקבעה בליבה שאם יבואו לאכול מהעירוב תתן להם והיא תבקש מזונות מאחרים [אך צ"ע אם רשאית לעשות כן].

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>עירוב על ידי בני ביתו</u>

אם אין הבעל והאשה בעיר, כתב הרא"ש והטור והשו"ע שאין בני הבית יכולים ליתן מהעירוב בעל כרחו של בעל הבית, אבל רשאים ליתן שלא מידיעתו. והיינו דדוקא באשתו אמרו שנותנת מהעירוב בעל כרחו של הבעל ולא בבני ביתו, והטעם משום דאשתו כגופו [משנה ברורה בשם תו"ש].

והריטב"א כתב שגם בני ביתו נותנין עירובו בעל כרחו, אך לא הובאה דעתו בפוסקים.[49]

אמנם כתב השו"ע שבני ביתו מערבין שלא מידיעתו, דזכות הוא לו, וכתב הט"ז [ס"ק א] דזה דוקא כשהוא אוסר בחצר או במבוי, אך כשאינו אוסר אין ב"כ מערבין שלא מידיעתו.

ולדעת הרמב"ם שהובא לעיל אם רגיל לערב עמהם נכנסים בני מבוי לביתו ונוטלין עירובו בעל כרחו, וכ"ש שבני ביתו יוכלו ליתן עירובו בע"כ.

<u>עירוב הנלקח מבעל הבית על ידי בני החצר</u>

בגמ' [דף פ.] איתא דאחד מבני מבוי שרגיל להשתתף עמהם ולא נשתתף, בני מבוי נכנסין לביתו ונוטלין עירובו בע"כ.

ונחלקו בזה הראשונים:

א. לפי רש"י ותוס' והרא"ש בעינן דעת אשתו, אך אין נוטלין עירוב בעל כרחם.[50]

ב. ולפי הרמב"ם והרשב"א אם הוא רגיל להשתתף עמהם וגם אוסר עליהם, נוטלין בעל כרחו בלי רשות אחד מבני הבית.

<u>להלכה</u>: הביה"ל [ד"ה ויש] נקט שאפשר להקל כהרמב"ם.

ולענין לקיחה שלא מידיעתו [כשלא מיחה אך אין ידוע אם רוצה בעירוב] עיין ביה"ל [ד"ה אבל] שהביא שנחלקו הפוסקים:

א. דעת הט"ז והמג"א [סי' שסח] שאין בני החצר יכולים ליטול ממנו פת שלא בידיעתו אף אם הוא אוסר.[51]

ב. הב"ח והמהר"ם לובלין, והבית מאיר והנהר שלום [סי' שסח] נקטו שבני החצר יכולים ליטול ממנו שלא בידיעתו.[52]

ביאורים והערות

49. והחזו"א [סי' צט ס"ק ו] התקשה מאי שנא אשתו מבני ביתו, ובפרט לפי מה שביאר שם [ס"ק ה] דהטעם שאשתו נותנת בעל כרחו משום שמן הדין היה לכוף אותו לערב כיון שהוא אוסר, אלא שנטילת העירוב אינה עירוב [לדעת רש"י וסיעתו], ולכן כל שהאשה נותנת יש כאן נתינת עירוב מרצון, וא"כ מ"ש אשתו מבני ביתו. והביא החזו"א את דברי הריטב"א שנקט כן, שגם ב"ב מערבין בע"כ, וכן את דברי הד"מ שתמה מ"ש אשתו מבני ביתו, אך לדינא משמע בהחזו"א [סי' צט ס"ק יא] שנקט כהשו"ע שאין בני ביתו מערבין בעל כרחו.

50. ואפילו לא מיחה בהם רק שיודעים שאינו רוצה הוי כמו בעל כרחו, כן כתב הט"ז והוכיח זאת מהגמרא, ודלא כהב"ח שחילק בזה. גם המג"א כתב כהט"ז וכן כתב המשנ"ב [ס"ק י].

51. וכתב הט"ז במה שמצינו [בסי' שסח] שמערבין שלא מידיעתו היינו כאשר נתינת הפת היתה ע"י אחד מבני הבית, והעירוב נעשה ע"י בני החצר, אך אין נוטלין ממנו פת שלא מידיעתו.

52. וכן הוא בתשובת הרשב"א [ח"א סי' רסג המובאת בב"י] דאפילו אחד מן השוק מערב עליו שלא בידיעתו הואיל וזכות הוא לו. ובשו"ע משמע לכאורה כדעת הט"ז והמג"א, מדכתב דאין אחד מן השוק מערב אלא בידיעת אחד מבני הבית. והביה"ל דוחק דיש לפרש שבא לאפוקי שלא לערב בעל כרחם, אך שלא מידיעתם יכול לערב.

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>כפיה על ידי בי"ד</u>

כתב הרמב"ם [פ"ה ה"ה] דבן מבוי שאוסר על האחרים ואינו רגיל לערב עמהם, ואינו רוצה לערב עמהם, כופין אותו. וכתב המ"מ שמקורו בירושלמי, והיינו שבי"ד כופין אותו עד שיאמר רוצה אני, או שיורדין לנכסיו. והגר"א [ס"ק י] וכן בשו"ת נוב"י [תנינא חו"מ סי' לט] כתבו מקור לזה מהגמ' דידן שהקשתה מהא דכופין אותו לעשות לחי וקורה, ותירצה בלישנא אחרינא ואב"א מצד שאני, והגיהה הגר"א דצ"ל בבי"ד שאני.

כתב המשנ"ב [ס"ק טז] שמסתבר שלדין זה יודו גם רש"י וסיעתו, ונמצא דאף שלפי רש"י לא מצינו בגמ' כפיית עירוב בלי הסכמת האשה, מ"מ בי"ד כופין ע"ז גם בלי הסכמה.

<u>בני חצר הבאים לזכות משלהם לאדם שמיחה ואינו רוצה לערב</u>

במקרה שאדם מיחה ואינו רוצה לערב וגם מיחה באשתו שלא תערב אך אשתו רוצה לערב נסתפק הפמ"ג [א"א ס"ק ג] אם בכה"ג חל העירוב, דאפשר דגרע ממה דאיתא בגמ' שאשתו מערבת בעל כרחו, דהכא מדין זיכוי אתינן ואולי אין מזכין לאדם בעל כרחו.

<u>בדברי הרמ"א במי שחזר מעירובו</u>

כתב הרמ"א ומקורו בדברי הרא"ש [פ"ו סי' א] שתי הלכות:

א] מי שאינו רגיל לערב ונתן עירובו ואח"כ חזר בו, צריך לחזור ולזכות. ועיין ביה"ל [ד"ה צריך] שתמה דהא הפת נשארה במקומה וא"כ א"צ לחזור ולזכות, ולכן פירש דאה"נ דא"צ לחזור ולזכות אלא רק לחזור ולומר שרוצה להשתתף עמהם, ושוב אינו מקפיד על הפת, וכשחזר בו הו"ל מקפיד על עירובו, וצריך לחזור בו מהקפדתו, ומזכה לכולם שיהיה להם חלק בפיתו.

ב] מי שרגיל לערב ונתן פיתו ואח"כ אמר שחוזר בו מהעירוב, כתב הרמ"א בשם הרא"ש דהוי עירוב בעל כרחו, וכמבואר בגמ' [דף פ.] דבני מבוי נוטלין עירובו בע"כ. ובמג"א [ס"ק ה] הקשה דהא הרא"ש [בדף פ] נקט כרש"י דבעינן דעת אשתו, ולמה כאן לא כתב כן, ומשמע דאף שלא מדעתה העירוב קיים. והביא המשנה ברורה תירוץ של כמה אחרונים, דהכא מודה רש"י שא"צ דעת אשתו כיון שהפת מונח כבר תחת ידם.

והחזו"א [סי' צט ס"ק יא] תמה על הדברים האלו, ועיי"ש שכתב דלא נראה כן מדעת הרא"ש, וכתב לדינא שבכל גוונא בעינן דעת אשתו, והיינו דצריכים להודיעה שחוזרים ומערבין מהפת שבידם והיא צריכה להסכים.

<u>סימן שסח</u>

<u>סעיף א</u>

מקור הדינים שבסעיף א-ב וכן סעיף ד דלהלן הוא בגמרא בארבעה מקומות:

א] במשנה [דף פ:] איתא נתמעט האוכל מוסיף ומזכה וא"צ להודיע, ובגמ' הובאה ברייתא שחילקו בה בין תוספת ממין אחד לתוספת ממין אחר, ואיתא בה ב' לשונות בגמרא, ולמעשה נקטו הפוסקים כב' לשונות אלו, שאם כלה העירוב לגמרי רשאי ליתן עירוב חדש מאותו המין ולא ממין אחר, ואם רק נתמעט העירוב רשאי להוסיף אף ממין אחר, דבשני האופנים האלו אנו דנים זאת כהמשך לעירוב הראשון, וממילא אמרינן דההסכמה של נותני העירוב נמשכת גם למה שבא להוסיף עכשיו, משא"כ

קנין הלכה

מראי מקומות

אם כלה העירוב ובא ליתן עירוב חדש ממין אחר, זה הוי כעירוב חדש לגמרי וצריך להודיע לבני החצר ולקבל את הסכמתם.[53]

ב] עוד איתא שם במשנה, דאם ניתוספו בחצר דיורים צריך להוסיף ולזכות להם וצריך להודיע, הואיל ולגביהם הוי כעירוב בתחילה. וראה להלן [אות ד] שהבאנו מהגמ' [דף פא:] שמה שצריך להודיע הוא דוקא באופן שלא ידוע שזו זכות עבורם, כגון בחצר הפתוחה לשני מבואות. דין זה נתבאר להלן [סעיף ב].

ג] במשנה [שם דף פ:] אמר ר' יוסי בד"א בתחילת עירוב אבל בשיירי עירוב כל שהוא, והיינו שאם כבר חל העירוב לשבת אחת, ואח"כ נתמעט ונשאר ממנו כל שהוא, הרי הוא כשר לשאר שבתות אף בלי להוסיף כלל. ולפי"ז הקשו הפוסקים מתי נאמרו הדינים שבתחילת המשנה שצריך להוסיף ולהשלים את שיעור העירוב.

ותירצו הט"ז ועוד אחרונים, וכן כתב המשנה ברורה [ס"ק א] שהדינים הנ"ל שבתחילת המשנה נאמרו קודם השבת הראשונה, שנתנו בני החצר עירובן מע"ש וקודם כניסת השבת נתמעט, דזה לא הוי בכלל דברי ר' יוסי שהיקל בשיירי עירוב,[54] [ושיך לומר בזה דכיון שהסכימו על העירוב נמשכת הסכמה זו גם אם כלה העירוב ונותן עירוב חדש מאותו המין, וכן אם נתמעט מועיל להשלימו אף ממין אחר].

פרטי הדינים בשיירי עירוב יתבארו בע"ה להלן [סעיף ד].

ד] במשנה [דף פא:] אמר ר' יהודה בד"א בעירובי תחומין, אבל בעירובי חצרות מערבין לדעתו ושלא לדעתו לפי שזכין לאדם שלא בפניו. והקשו בגמ' א"כ למה בדף פ: אמר שבניתוספו דיורין צריך להודיע, והרי זכות הוא להם. ותירצו דהמשנה [שם] איירי בחצר הפתוחה לשני מבואות שיכולה לערב עם כל אחד מהם ואין אנו יודעים אם רוצים הם לערב עם בני מבוי זה.

וראה להלן שהפוסקים דנו אם גם כשמזכה להם משלו צריך להודיעם או רק כשנוטל משלהם. ומתבאר מזה שבסתם חצר הפתוחה למבוי אחד וכן בית הפתוח לחצר אחת זכות הוא שיערבו בשבילו, וא"צ להודיעו.

והפוסקים נחלקו בכמה מחלוקות בדינים אלו:

א] <u>חצר הפתוחה למבוי אחד האם יכול לערב משלהם בלי להודיעם</u>

הפוסקים נחלקו בחצר הפתוחה למבוי אחד, שאמרו בזה דזכות הוא להם שיערבו בשבילם, האם זה רק כשמזכה להם משלו או גם כשנוטל משלהם אמרינן דזכין להם שלא בדיניהם:

א. דעת המג"א [ס"ק א] והט"ז [ס"ק ב] דרק כשמזכה להם משלו אמרינן דבודאי ניחא להו, אבל כשבא ליטול משלהם יש לחוש שמא אינם רוצים.

ב. דעת הב"ח והמהר"ם לובלין [סי' שסז] והבית מאיר והמאמר מרדכי והנהר שלום [כאן] שיכול גם לערב משלהם, דגם זה מכלל הזכות שזכין להם, וכן פסק במשנה ברורה [ס"ק ד].

ביאורים והערות

53. הרמב"ם [פ"ה ה"ו] מפרש את החילוק בין מין אחד לבין שני מינים באופן אחר, דממין אחד היינו שכולם הביאו אותו סוג של פת, וביאר החזו"א [סי' צט ס"ק יח] שבאופן זה יש ביניהם קירוב דעת גדול יותר, ולכן אפילו כלה העירוב מזכה להם בלי להודיעם דמסתמא ניחא להו בעירוב, אך אם בשעה שעירב נתנו סוגים שונים של פת אין ביניהם קירוב כ"כ, ולכן אם כלה כל העירוב צריך להודיעם דאולי לא ניח"ל לחדש שוב את העירוב. [והוסיף החזו"א שנראה שלפי הרמב"ם אם מלכתחילה היו שותפים בפת אפילו אם היתה הפת משני מינים ה"ז כמין אחד]. אמנם העיר החזו"א ששיטת הרמב"ם הנ"ל לא הובאה כלל בפוסקים.

54. והחזו"א [סי' קא ס"ק א] כתב ציור שהנפק"מ בכל הנ"ל הוא גם בשבת שנייה, כגון שכל אחד נתן פת משלו וכלה הפת של אחד מהם, וסובר החזו"א דבכה"ג בטל העירוב ול"א דמתוך שנשארה הפת של האחרים הו"ל כשיירי עירוב דמהני בכ"ש, ולכן צריך להשלים את הפת שלו, ומאידך גיסא אם נוטל מאותו המין א"צ להודיעו, כיון שהעירוב של האחרים עדיין קיים אין זה כמערבין מחדש שצריכים להודיע.

ב] <u>דין חצר הפתוחה לשני מבואות</u>

בחצר הפתוחה לשני מבואות נחלקו [דף מט], דעת שמואל דאם עירב בחצר עם שני מבואות אסורה היא בשניהם, דחיישינן שמא יטלו כלים שבאו אליהם ממבוי זה ויטלטלו אותם למבוי האחר. וכתבו הרשב"א [דף פא:] והריטב"א [דף פב.] דאנן לא קיי"ל הכי, אלא קיי"ל כר"ש [במשנה דף מה:] דשרי בכה"ג.

והנה בגמ' [דף פא:] איתא דבחצר הפתוחה לשני מבואות א"א לערב גם מבוי אחד בלי ידיעת בני החצר משום דבכה"ג לאו זכות הוא. ונאמרו בזה כמה שיטות בראשונים:

א. הרשב"א והריטב"א [דף פא-פב הנ"ל] וכן הראב"ד בהשגות [פ"ה ה"ו] כתבו דמה שאמרו שהעירוב אינו זכות אתי כשמואל, דמאחר שאם עירבה עם שניהם אסורה עם שניהם, נמצא דכאשר מערבין עירוב עם מבוי אחד אין זו זכות, דדילמא ניחא לה באידך, ולא תוכל לערב גם אתו דא"כ תיאסר בשניהם, אבל להלכה דקיי"ל שמותרת עם שניהם אפשר לערב עבורה בלי להודיע.

ב] רש"י ורבינו יהונתן והטור סוברים דאף למאי דקיי"ל דמותרת עם שניהם, מ"מ אם נוטלים את הפת משל בני החצר בלי ידיעתם הוי חוב עבורם, דאולי ניחא להו לערב רק עם החצר האחרת.

ג] הר"ח והרמב"ם [פ"ה ה"ו] והרשב"א [עבודת הקודש] סוברים דבכל גוונא לא הוי זכות להם, אף כשהמערב נוטל פת משל עצמו ומזכה להם. וכתב המ"מ [ה"ד] הטעם, משום שע"י העירוב מתרבים אצלם הדיורים, ודילמא לא ניחא להו שיתרבו אצלם דיורים של שני המבואות.

<u>להלכה</u>: כתב הביה"ל [ד"ה ואם] שדעת השו"ע כרש"י והר"י והטור שגם בחצר הפתוחה לשני מבואות א"צ להודיע, אם מערב משלו שהרי בסעיף הראשון איירי בבית הפתוח לשתי חצרות [כמבואר במשנה ברורה (ס"ק ד) וכדמשמע בגמ' (דף פא: הנ"ל)] ואפ"ה כתב השו"ע להקל במערב משלו, ורק במערב משלהם צריך להודיע.

<u>סעיף ב</u>

עיקרו של סעיף זה נתבאר בסעיף הקודם, והיינו דבמשנה [דף פ:] איתא דאם ניתוספו דיורים אחרים צריך להודיע להם שמערב עבורם. ובגמ' [דף פא:] הקשו דהא עירוב חצרות זכות הוא ולמה צריך להודיע, ותירצו דמיירי בחצר שבין שני מבואות [וה"ה בבית שבין שתי חצרות] דלא ידעינן בהי ניחא ליה.

ולפי"ז נמצא לדינא שבחצר שבין שני מבואות צריך להודיע, ועיין לעיל [ס"א] שהבאנו בזה ג' שיטות, ומסקנת הביה"ל להלכה כפסק הטור והשו"ע שאם המערב נוטל פת משלו ומזכה להם א"צ להודיע, ורק במערב משלהם צריך להודיע.

ובחצר הפתוחה רק למבוי אחד וניתוספו דיורין מבואר לפי הנ"ל דהוי זכות להם, ולפי הטור והשו"ע הנ"ל אף במערב משלהם הוי זכות וא"צ להודיע. [והמשנה ברורה לעיל (ס"ק יט) הביא בזה מחלוקת הפוסקים, וגם בסי' שסז (ביה"ל ד"ה אבל) הביא בזה מחלוקת וציין שהרבה פוסקים נוטים להקל בזה. וכן פסק המשנ"ב עצמו (כאן ס"ק ד)].

<u>סעיף ג</u>

מקור הדין של שיעור העירוב הוא במשנה דף פ:, ושם התפרש דבעינן שיעור גרוגרת לכל אחד ואחד,[55] אך לא יותר מי"ח

ביאורים והערות

55. כתב החזו"א [סי' קא ס"ק ד] שלענין עירוב חצרות בעינן גרוגרת מכל בית, ולענין שיתוף מבואות סגי בגרוגרת אחת מכל חצר.

קנין הלכה

מראי מקומות

גרוגרות, והיינו דאף אם יש יותר מי"ח בתים בחצר סגי בי"ח גרוגרות, ומבואר שם בגמ' די"ח גרוגרות הן מזון שתי סעודות. עוד מצינו במשנה [דף פב:] דשיעור עירוב תחומין הוא מזון ב' סעודות, ונחלקו ר' יוחנן בן ברוקה ור"ש בשיעור זה, דעת ריב"ב דשיעור ב' סעודות הוא שש ביצים, ודעת ר"ש ששיעור ב"ס הוא ח' ביצים, ואלו הן שתי הדיעות שהובאו בשו"ע.

והנה הב"י [סי' תט] והגר"א [סימן זה] הביאו דר"ש סבר שלענין עירוב הקילו דלא בעינן שיעור ח' ביצים, אלא סגי בשני שלישים של שיעור זה והיינו ח' ביצים ושליש, ולכן כתב דמה שכתבו הטור והשו"ע די"א דבעינן ח' ביצים הוא ט"ס, והובאו דבריו בשעה"צ [ס"ק יא].[56]

אמנם לכתחילה הביא המשנ"ב [ס"ק יב] את דברי הא"ר בשם הב"ח דבעינן ח' ביצים הואיל וכן נהגו, ועוד ציין הב"ח [סי' תט] לדברי תום' [דף פ:] שעולה מדבריהם דשיעור ב"ס הוא ט' ביצים, אלא שלענין עירוב הקלו בח' ביצים, ולכן ראוי לכתחילה לנהוג בח' ביצים, ובדיעבד סגי בו' ביצים [שכן פסקו הרמב"ם (פ"א ה"ט) והרשב"א (תורת הבית בית ד שער א דף יב.)].

<u>האם משערין בביצים בקליפתן</u>

כתב המשנ"ב [ס"ק יא] דלפי הרמב"ם שהשיעור הוא שש ביצים היינו שש ביצים בקליפתן, ומקורו בפמ"ג בשם התו"ש. והנה התו"ש [ס"ק ו] הביא הכרח לדבריו דמשערין עם הקליפה ממה דקשה, דהשו"ע הביא [סי' תפו] את דברי התום' [חולין דף קג:] שכזית הוא חצי ביצה, וכגמ' [שבת דף צא.] איתא דגרוגרת גדולה מכזית, ולפי"ז יש תימה איך נימא דשיעור שש ביצים הוא שיעור יח גרוגרות והרי בשש ביצים יש רק יב כזיתים, והגרוגרת היא גדולה מכזית. אלא מוכח דמה שאמר בשו"ע שכזית הוא חצי ביצה היינו חצי ביצה בלי קליפתה,[57] ומה שאמרו שבשש ביצים יש יח גרגוגרות היינו שש ביצים עם קליפתן.[58]

עיין משנ"ב [סי' שפו ס"ק ל] שנקט שיעור הביצים לפי מידת מקומו, ונתבאר בשו"ת חת"ס ששיעור זה הוא השיעור המחמיר בגודל הביצים, שביצים של ימינו נתקטנו ויש לשער בביצים בשיעור כפול של זמן הגמרא. וזה צ"ע דלענין דרבנן היקל הביה"ל [סי' רעא סעיף יג] כשיעור הקטן.

<u>סעיף ד</u>

מקור הדין שעירוב שנתמעט אחרי כניסת השבת הראשונה כשר גם לשאר שבתות הוא במשנה דף פ:, והכי איתא התם אמר ר' יוסי בר"א בתחילת עירוב אבל בשיירי עירוב כל שהוא, לא אמרו לערב בחצרות אלא כדי שלא לשכח את התינוקות.

<u>האם היתר עירוב שנתמעט נאמר גם כאשר לא עשו שיתוף מבואות</u>

א] כתב הר"ר יהונתן [דף כו.] דכל מה שהתירו בשיירי עירוב הוא רק כאשר עשו גם שיתוף מבואות, דאז כל הצורך לערב גם בחצרות הוא רק שלא לשכח תורת עירוב מן התינוקות הואיל ואין התינוקות רואים את השיתוף אלא רק את העירוב, וכיון שאינו אלא משום התינוקות סגי בשיירי עירוב. אבל אם לא עשו שיתוף מבואות, וכגון שלא נשתתפו בחצר הזו עם המבוי, לא מהני שיירי עירוב וצריך ליתן שיעור שלם של העירוב, משום שבכה"ג העירוב הוא מעיקר הדין ולא רק משום התינוקות.

ביאורים והערות

56. בסימן תפו כתב הגר"א שאין ט"ס בטוש"ע, אלא דקיי"ל כר' יהושע דס"ל דשיעור ב' סעודות הוא ח' ביצים גם לענין עירוב.

57. וזה דלא כהמשנ"ב [סי' תפו] שכתב דכזית הוא חצי ביצה בקליפה, וכבר חלק עליו גם החזו"א.

58. אמנם יש בזה תימה, דנמצא שהקליפה מוסיפה יותר ממחצית נפח הביצים בלי קליפתן, ובמציאות אין רואים כן, וכבר הקשה כעי"ז בקה"י פסחים [סי' מג] על דברי הגר"א סי' תפו בנושא זה.

קנין הלכה

מראי מקומות

ולפי"ז כתב המג"א [ס"ק ג] שבימינו שסומכין על שיתוף במקום עירוב ואין עושין עירוב ושיתוף בנפרד, אין מקום להקל בנתמעט העירוב מהשיעור.

וכתב הביה"ל [ד"ה אף] שלכאורה כן הדין גם לפי רש"י שביאר במשנה [דף פ:] כהרר"י, שהלשון "לא אמרו וכו' אלא מפני התינוקות" היא טעם לדברי ר' יוסי שעירוב שנתמעט כשר.

ב] אמנם כתב הביה"ל שבדעת הרשב"א והטור נראה דלא ס"ל הכי, דהם פוסקים דסומכין על שיתוף במקום עירוב, ומאידך הביאו בסתמא את הדין של עירוב שנתמעט, ומשמע דס"ל דבכל ענין יש להכשיר בזה, והביא דכן כתב גם בספר שולחן עצי שיטים.[59] ועיי"ש שהביא עוד דביחם לפשט המשנה שלא אמרו לערב בחצרות אלא מפני התינוקות, נאמרו בתום' [דף מו:] ובאו"ז פירושים אחרים, שלפיהם אין הכרח כלל לדינו של הרר"י הנ"ל.

ומ"מ כתב המשנ"ב [ס"ק טז] שלכתחילה צריך להזהר שיהיה שיעור שלם.

שיטת הרמב"ם בעירוב שנתמעט

הרמב"ם לא הביא כלל דין עירוב שנתמעט, ומשמע דס"ל דלא קי"ל כר' יוסי אלא בעינן בכל גווני שיעור שלם, אמנם שיטתו לא הובא כלל בפוסקים.

דין עירוב שנתמעט במקרה שכל אחד מבני המבוי נתן פת

כתב החזו"א [סי' קא ס"ק א] שאם כל אחד מבני המבוי נתן פת ונתמעט העירוב, בעינן שישאר משהו מכל פת שנתן כל אחד מהדיורים ולא סגי בנשתייר משהו מכל העירוב.

פת שהונחה שלימה ואח"כ נפרסה

נתבאר לעיל [סי' שסו ס"ו] שאין מערבין בפרוסה, והפוסקים דנו במקרה שבשעת ההנחה היתה הפת שלימה ואח"כ נפרסה, ונאמרו בזה כמה דיעות:

א] המג"א [ס"ק ג] הביא את דברי המהרי"ל שכתב דאפילו נפרסה הפת קודם שבת ראשונה ה"ז כשר, דעיקר הקפידא היא שבשעת ההנחה יהא העירוב שלם, וכתב בשעה"צ דהיינו משום דכל הטעם דבעינן פת שלם הוא משום איבה, וזה לא שייך אלא בשעת ההנחה.

ב] בט"ז [ס"ק ג] ובא"ר [סי' שכח שסו] משמע שדין עירוב שנפרס כדין עירוב שנתמעט, ולפי"ז אם נפרסה הפת קודם שבת ראשונה ה"ז פסול, ורק אם נפרסה אחר כניסת השבת הראשונה ה"ז כשר לשאר שבתות.

59. זה חיבור על השו"ע שנתחבר ע"י בעל מרכבת המשנה.

ג] המג"א [ס"ק ג] הביא תשובת מהר"ם מינץ שכתב דאם נפרסה הפת אפילו אחר שבת ראשונה טוב לעשות אחר, [וכתב דלפי דבריו י"ל דמה שאמרו דנתמעט העירוב כשר היינו כשנשאר הפת שלם, והמג"א כתב שזה דוחק].

והמשנה ברורה [ס"ק יז] הביא בסתמא את דעת המהרי"ל דאפילו קודם שבת ראשונה כשר, וכתב דיש מחמירים בנפרסה קודם שבת ראשונה [אך לא הביא את דעת המהר"ם מינץ].

סעיף ה

מקור הדין הוא בשו"ת הרשב"א המיוחסות להרמב"ן סי' ריב.

פת יבשה

כתב הרשב"א [תשובה ח"ה ס"ז] שפת יבשה כשרה בין לעירוב ובין לשיתוף.

כתב הט"ז [סוס"ק ד] שאם נתמעט העירוב משיעור ואח"כ ניתוספו דיורין ה"ז פסול, שלגביהם לא חשיב כשירי עירוב אלא כתחילת עירוב. אמנם הוסיף שאם מתחילה בזמן הנחת העירוב אמר "ולכל מי שיתוסף בעיר" ה"ז מועיל. ובדין זה לא הסכימו עמו האחרונים, אלא נוקטים דאף כשאמר לשון זה ה"ז נחשב תחילת עירוב לגביהן, ופסול אם אין בו כשיעור.

קנין הלכה

מראי מקומות

שאלות לחזרה
או"ח הלכות עירובין סי' שסו - שסח
מיוסדות על טור וב"י, שו"ע ט"ז ומג"א, משנ"ב שעה"צ וביאוה"ל

<u>סימן שסו סעיף א</u>

ו. חצר שהרבה בתים פתוחים לתוכו;
1) מה הטעם אסרו לטלטל מבית לחצר או איפכא?
2) והאם מותר לטלטל בתוך החצר, ומה הטעם?
3) ומה הטעם שעל ידי עירוב מותר לטלטל?

<u>סעיף ב</u>

ז. 1) יושבי אהלים או סוכות, האם צריכים לערב?
2) מחנה - בשעת שלום, בשעת מלחמה או בחזירתן מהמלחמה - שהיקיפוהו מחיצה, האם צריכים עירוב?
3) קבוצת אנשים ההולכים בשיירא ויש לכל אחד אהל שהקיפו מחיצה מסביב לאהלים, האם צריכים לערב, ומה הטעם?
4) מה הנפק"מ וההגדרה הנכונה בין מחנה לבין שיירא?

ח. בתים שבספינה;
1) כשיש בו כמה בתים ויש לספינה מחיצות גבוהות י"ט, האם מותר לטלטל בספינה או מבית לספינה?
2) כשיש בו כמה בתים ואין לספינה מחיצות גבוהות י"ט, האם מותר לטלטל בספינה או מבית לספינה?
3) ומה הדין כשיש בספינה רק בית אחד ושאר אנשים שוכנים בספינה עצמה?

<u>סעיף ג</u>

ט. 1) הבית שמניחין בו העירוב, האם צריך ליתן פת?
2) מה הנידון אם בעינן שהפת יהיה שוה פרוטה, ומה נקטינן להלכה?
3) בית שער - דיחיד או דרבים, אכסדרה ומרפסת, האם מניחין בהם העירוב?

י. 1) הא דבעינן שיניחו העירוב בבית שיש בו ד' על ד' אמות, האם מהני גם כשיש בו כדי לרבע?
2) ומה הדין להניח בחדר קטן שהוא בתוך חדר גדול, ובחדר הקטן אין בו ד' על ד' אמות?
3) ומה הדין כשהקטן נפרץ במילואו לגדול, ומה הטעם?

יא. 1) האם מהני כשהבית שמניחין בו העירוב הוא של קטן, ומה הטעם?
2) האם קטן יכול לגבות העירוב ולאספו, ומה הטעם?
3) האם אפשר לאסוף העירוב לכתחילה ע"י עכו"ם, ומה הטעם?

יב. האם מותר לשנות מקום העירוב וליתנו בבית אחר;
1) כשעדיין לא הורגלו לזה הבית?
2) כשהורגלו ליתנו בבית זה?
3) אם מת בעל הבית או מכר הבית?
4) אם התנו לשנות בתחילת הנתינה?
5) אם צריך ליתן מעות בעבור זה?
6) ומה הטעם בכל אלו?
7) ומה הדין בדיעבד כשהוציאו ונתנו במקום במקום אחר?

קנין הלכה

מראי מקומות

יג. 1) מה טעם המנהג להניח העירוב בבית הכנסת, הא אינו ראוי לדירה?
2) והאם מותר להוציא מבית הכנסת לחצרו או לחצר אחרת בלי עירובי חצירות?

<u>סעיף ד</u>

יד. 1) מה טעם צריך להניח כל העירוב בכלי אחד?
2) ומה הדין אם נתמלא האחד ונתן גם בשני?
3) ומה הדין כשיודע מתחילה שלא יכנס בכלי אחד, והיה לו כלי אחר גדול יותר?
4) ומה הדין אם אחד מזכה בעד כולם?
5) והאם צריך דוקא כלי אחד או במקום אחד סגי?
6) באופן שאפשר בשני כלים, האם צריך שיהיו דוקא בבית אחד או אף בשני בתים?
7) ומה הדין כשמזכה בשלו בשביל כולם?

<u>סעיף ה</u>

טו. 1) מה טעם צריך ליזהר שלא לערב בדבר שתיקן לצורך שבת?
2) כשאחד מזכה לכולם, האם גם צריך שיתרצה כשאחד יבא לאכול ממנו?
3) ומה הדין אם פועל בעצמו שלא יקפיד?
4) אם בא אחד לבקש העירוב בשבת ולא רצה ליתן לו, האם בטל העירוב?

<u>סעיף ו</u>

טז. 1) מה טעם אין מערבין בפרוסה?
2) ומה הדין אם ירצו כולם ליתן פרוסה, ומה הטעם?
3) ומה הדין בדיעבד?
4) ומה הדין אם עשאו מתחילה בשלימה ולשבת אחרת נפחתה ונשתייר ממנה מעט?

יז. 1) האם עושין שיתופי מבואות בפרוסה?
2) ואם עושים שניהם ביחד, האם מהני הפרוסה גם לעירובי חצירות?

יח. 1) מה הדין בשלימה שניטלה ממנו כדי חלת נחתום?
2) ומה הדין אם נפרסה וחיברה בקיסם, ומה הטעם?

יט. לאלו שמפרשים הא דאין מערבין רק בפת שלם, שכל העירוב ביחד יהיה פת שלם;
1) האם צריך דוקא שיקחו קמח מכל אחד לעשות פת שלם או פת שלם מכל אחד נמי מהני?
2) והאם מהני ג"כ שיתנו כל אחד פרוסה שוה או דבעינן שלם דוקא, ומה הטעם?
3) אם נתן כל אחד קמח ונשתייר מן הקמח ולא נעשה מכולו חלה, האם הוי עירוב, ומה הטעם?
4) והאם בעינן שכל אחד יזכה עבור כולם?

<u>סעיף ז-ח</u>

כ. 1) אם אחד מזכה לכולם האם יכול לערב בפרוסה, ומה הטעם?
2) האם מערבין בפת אורז, עדשים, כוסמת, תירס ודוחן?

<u>סעיף ט</u>

כא. המזכה מפת שלו לכל בני החצר;
1) מה טעם צריך לזכות דוקא ע"י אחר?
2) איך זוכה לאחרים כשלא עשאוהו שליח?

קנין הלכה

מראי מקומות

כב. 1) באיזה אופן הוא זוכה לאחרים, ע"י קנין יד או הגבהה, והאם בעינן הגבהה טפח או ג"ט, ומה הטעם?
2) כשבעה"ב מניח העירוב על ידו של הזוכה העומדת באויר, האם צריך הגבהה?

כג. הכלי שהעירוב מונח בתוכו - האם צריך להניחו במקום מסויים או שאפשר גם שיהיה מונח על הקרקע, ומה הטעם?

כד. 1) האם צריך לזכות גם לכל אלו שיתווספו מיום זה ואילך, ומה הטעם?
2) ואיזה קולא יש בזה בזמננו, ומה הטעם?
3) אם ניתווספו דיורין לאחר שנתמעט העירוב מן השיעור, האם צריך להוסיף עליהם?
4) והאם מהני שיתנה עליהם בפירוש, ומה הטעם?

<u>סעיף י</u>

כה. כשמזכה ע"י אחר, האם יכול לזכות ע"י אלו דלהלן;
1) ע"י בנו ובתו הקטנים - הסמוכים על שולחנו ושאינם סמוכים על שולחנו?
2) ע"י בנו ובתו הגדולים - הסמוכים על שולחנו ושאינם סמוכים על שולחנו?
3) ע"י עבדו ושפחתו הכנעניים?
4) ע"י עבדו ושפחתו העבריים - קטנים או גדולים?
5) ע"י אשתו שמעלה לה מזונות - כשיש לה בית בחצר וכשאין לה בית בחצר?
6) ע"י אשתו שאינו מעלה לה מזונות - כשיש לה בית בחצר וכשאין לה בית בחצר?
7) ע"י מלמד או סופר או יתום שאוכל על שולחנו?
8) ע"י בנו גדול שיש לו אשה וסמוך על שולחן אביו?

כו. המזכה לאחרים, האם צריך להודיע להם לפני שבת, ומה הטעם?

<u>סעיף יא</u>

כז. 1) האם צריך להניח פת לכתחילה לשם עירוב או אפשר לסמוך על פת שעל השלחן משום עירוב?
2) כשבעה"ב לא זיכה עבור בני החבורה ולא הקנה להם פת וזימנן לסעוד על שולחנו, האם יכולים לסמוך על פתו משום עירוב, ומה הטעם?

<u>סעיף יב</u>

כח. אפוטרופוס של קטן, האם יכול לערב עבורו משל הקטן שלא מדעתו, ומה הטעם?

<u>סעיף יד</u>

כט. 1) אדם אחר שאינו דר בעיר ורוצה לשבות שם, האם הוא יכול לברך על העירוב?
2) ומה הדין אם אינו רוצה לשבות שם, ומאי שנא מהקובע מזוזה לאחרים?

ל. במקום שנהגו להניח עירוב בערב פסח בשביל כל הקהל, ואחד רוצה לעשות לעצמו כל ערב שבת;
1) האם יכול לברך על עירובו?
2) האם צריך לזכות מעירובו לכל בני העיר, ומה הטעם?

לא. כשמניח עירובי תבשילין ועירובי חצירות בזמן אחד, באיזה נוסח מברך, ואיזה נוסח אומר אחר כך על עירובו?

<u>סעיף טו</u>

לב. 1) כשמקבץ קמח מכל בני החצר, אימתי מברך ברכת עירוב, ומה הטעם?
2) כשמקבץ פת מכל בני החצר, אימתי מברך ברכת עירוב, ומה הטעם?
3) בדיעבד אם כבר זיכה לכל בני החצר, האם יכול לברך, ומה הטעם?

קנין הלכה

מראי מקומות

לג. 1) המערב משלו ומזכה ע"י אחר לכל בני החצר, אימתי מברך ברכת עירוב?
2) בדיעבד אם כבר זיכה לכל בני החצר, האם יכול לברך, ומה הטעם?

לד. 1) האם הברכה מעכבת?
2) האם נוסח "בהדין עירובא" מעכבת?

<u>סימן שסז סעיף א</u>

לה. 1) אשתו של אדם האם מערבת לו שלא מדעתו?
2) והאם היא יכולה לזכות משלו לאחרים ללא ידיעתו?
3) והאם היא יכולה לזכות ממזונותיה?

לו. אם אין הבעל והאשה בעיר;
1) האם יכולים בני הבית לערב שלא בידיעתו, כשהבית פתוח לחצר אחת או לשני חצירות?
2) והאם יכולים בני החצר ליקח פתו מביתו לערב שלא מדעת אחד מבני הבית?

לז. מי שאינו רוצה לערב עם בני החצר;
1) האם יכולים בני החצר ליכנס לביתו וליטול ממנו בעל כרחו, כשרגיל לערב עמהם ועכשיו אינו רוצה?
2) ומה הדין כשאינו רגיל לערב עמהם?
3) והאם בי"ד כופין אותו או יורדין לנכסיו, ומה הטעם?

לח. מי שעירב עם בני החצר וחוזר מעירובו, האם עירובו בטל או לא?
סימן שסח סעיף א

לט. עירוב שנתקלקל אחר שנכנס השבת;
1) האם צריך תיקון לשבת זו?
2) והאם צריך תיקון לשבת שניה?

מ. עירוב שנתקלקל בשבת ראשונה קודם שנכנס השבת ובא אחד לתקנו, האם צריך לשאול את בני החצר על כך;
1) כשכלה לגמרי ומערב ממין הראשון?
2) כשכלה לגמרי ומערב ממין אחר משלהם?
3) כשכלה לגמרי ומערב ממין אחר משלו?
4) כשלא כלה לגמרי ומערב ממין אחר משלו או משלהם?
5) ומה הטעם בכולם?

<u>סעיף ב</u>

מא. 1) הא דמערבין עירובי חצירות שלא מדעת, האם זה דוקא משלו או אפילו משלהם?
2) ניתוספו דיורים בחצר אחר הנחת העירוב, האם צריך להודיעם, ומה הטעם?

<u>סעיף ג</u>

מב. כמה הוא שיעור עירוב לכתחילה;
1) כשהם שמונה עשר או פחות?
2) כשהם יותר משמונה עשר?

<u>סעיף ד</u>

מג. נתמעט העירוב משיעורו אחר שנכנס שבת ראשונה ונשתייר בו כל שהוא, האם כשר לשאר שבתות השנה;
1) בזמן הש"ס שהיו עושין עירובי חצירות ושיתופי מבואות כל אחד בפני עצמו?

קנין הלכה

מראי מקומות

2) בזמננו שעושין שיתוף ועירוב ביחד?
3) ומה הטעם שמקילין בזה, הא אין מערבין בפרוסה?
4) ומה הדין אם נפרסה קודם בין השמשות?

<u>סעיף ה</u>

מד. 1) אם הפת נתעפש לגמרי או התליע ונפסל מלאכול, האם צריך לערב מחדש?
2) ומה הדין אם ראה בשבת ואינו יודע מתי התליע?

מה. מאי עדיף טפי, לערב בחלת מצה לכל השנה או לערב בכל ערב שבת, ומה הטעם?